

II-Bd 13104

011

II-Bd13104 KUM BRNO

100000178892

Henrik Ibsen

P E E R G Y N T

Dramatická báseň o pěti dějstvích

Přeložil a upravil
Břetislav Mencák

Translation © Břetislav Mencák 1978
JILIA Praha

Osoby

Isa, ovdovělá selka

Pear Gynt, její syn

Dvě babky s pytlí obilí

Kovář Aslak

Družba

Svatebčané - Muzikant

Manželé-přesídlenci

Solveig / jejich dcera

Helga /

Haagstadský sedlák

Ingrid, jeho dcera

Ženich a jeho rodiče

Tři salašnice

Žena v zeleném

Dovreský stařík

Dvorní trol - Další trolové

Mladé divoženky - Trolská mladina a trolíci

Dvě ježibaby - Skřeti - Skalní hejkalové atd.

Chyzný kluk

Hlas ve tmě - Ptačí krákol

Kari, podruhně

Master Cotton /

Monsieur Ballon / turisté

Von Eberkopf /

Zloděj - Přechovávač

Anitra, dcera beduínského náčelníka

Arabové - Otrokyně - Tanečnice

Begriffenfeldt, profesor, PhDr., ředitel káhirského blázince

Russein, ministr orientální země

Další blázni v ústavu choromyslných

Schafmann a další strážci v ústavu

Morský loďní kapitán - Posádka

KJM BRNO

100000178892

1. Společný pasažér
 2. Společník
 3. Společník
 4. Společník

d.c.

25672

0 3734

101A

17. 1

17

77

100

11

tato dramatické básně, který začíná na počátku 19. století a končí v jeho šedesátých letech, odehrává se zčásti v gullerandské údolí a okolních horách, zčásti pak na marockém pobřeží, v saharské poušti, v káhirském blázinci, na moři atd.

Upravě "P E E R A G Y N T A"

(Připadá k 145. výročí narození Henrika Ibsena 20.3.1973.)

Společně k úpravě této pro scénu původně autorem vůbec nezamyšlené a pouze knižní, velmi rozsáhlé "dramatické básně" byly minulé, téměř desetileté zkušenosti, tvůrčí diskuse a potřeby našich divadel, usilujících o sledování a dovršování činnosti ibsenovské tradice. Materiálem úpravy byl překlad z norského originálu "Peer Gynta" (DILIA 1963), nyní zcela přepracovaný. Je zpracována překladaťle Ibsena na základě znalosti jednak autorova díla i jeho života a tvůrčí osobnosti, jednak převážně původní, norské a severské ibsenovské odborné literatury, především prací, jež se monograficky zabývají "Peerem Gyntem", ale i četných studií a referátů o jeho nejrozličnějších moderních inscenacích v Norsku i jiných zemích.

Úprava představuje vše podstatné, tj. odpovídající Ibsenovu tvůrčímu záměru s "Peerem Gyntem", a vypouští prakticky vše, co v něm při dnešní jednověčnické inscenaci jak pro přibližný rozsah i obsah jejího textu, tak pro ideovou linii gyntovského dramatu je nadbytečné a - bez újmy ovšem na plné ibsenovské charakterizaci postav - zanedbatelné. Jsou to buď kdysi aktuální a dnes už odumřelé kritické odbočky nebo dobové narážky, nebo zas pasáže zmnoužující či opakující již dostatečně výraznou charakterizaci některých situací i osob dramatu (tu je ostatně možno i v přítomném textu úpravy omezit ještě zavrubnějším zestručněním), konečně pak pasáže, které vyplývají z nebývale rozmarné autorské tvůrčí pohody kritika, satirika, ironika a humoristy a sledují nějaký od vlastního příběhu dramatu odbočující, úzce osobní Ibsenův zájem nebo

... Jde tedy souhrnně o vypuštění míst v textu tohoto ví-
 se na stoletého dramatického díla, která jsou na dnešní scé-
 ně zcela postradatelná a zbytečná.

... Hlavně, tlumočící z ideového i výrazového bohatství originá-
 la to ibsenovsky nejpříznačnější, ponechává při tomto výběro-
 vě zřetelně nicméně dostatek prostoru pro realizaci indivi-
 duálního záměru dnešního inscenátora, dostatek možností vyrý-
 skovat z daného textu dalším zpracováním vše potřebné pro je-
 ho scénické dotvoření a zvýraznění v duchu režisérova osobi-
 tého pojetí jednotlivých obrazů i postav dramatu.

x x x

Výslovnost norských slov: Ase - óse; Haegstad - hégstad;
 gudbrandské - gūdbrandské; Mads Moen - mac mún; Bård - bórd;
 Kåre - kóre

P r v n í d ě j s t v í

1. obraz

První obraz s listnatými stromy poblíž Asina hospodářství. Šumící
voda se řítí po svahu dolů. Staré mlýnské stavení na dru-
hém břehu. Horký letní den.

/Peer Gynt, silný, urostlý dvacetí-
letý hoch, přichází stezkou dolů.
Ase, jeho matka, drobné a útlé po-
stavy, jde za ním. Má zlost a nadá-
vá/

Ase Peere, ty lžeš!

Peer Gynt /se ani nezastaví/ Nelžu, mami!

Ase Ne? Tak přísahěj, že ne!

Peer Gynt Načpak?

Ase Aha, starý známý!
Všecko má jen smyšlené!

Peer Gynt /se zastaví/
Mluvím pravdu - namouduši!

Ase /před ním/
Nevíš, co se k mámě sluší?
Celý čas jak větroplach
jen se touláš po horách
za sobem - a rozedraný,
nestydo, zas bloumáš tady,
bez flinty a bez sova!
Já jsem pro tě osoba,
na kterou si troufáš svou
mysliveckou latinou? -
Kdes ho přepad?

Peer Gynt Právě táh
ke Gjendinu.

Ase /výsměšně/ Povídali!

Peer Gynt Vítr fičel přes úvaly...

Sob tam v olších po svém zvyku
prohrabal se k lišejníku
v zmrzlém stěhu.

/jako předtím/ Povídali!

Já zatajil dech a chvíli
poslouchám, jak hrabe sněh.
Zahlédnu vrch paroží
a pak lezu rovnou k cíli:
přes kamení, po bříše,
jen aby mě neslyšel.
Vtom ho vidím: sob jak skála,
že by ses ho polekala.

Božíčku!

Já střelil po něm!
Svalil se hned jak žok masa.
Skočím na něj jak na koně
obkročmo a levou rukou
popadnu mu levé ucho.
A teď - to ti byla krása:
pravou rukou chytím nůž,
málem mu ho vrážím už
do krku, když zařval, mrcha,
vyskočil a hlavou trkal,
že jsem z něho sletěl málem.
Ale stisk mě pod parohy:
jako v kleštích měl jsem nohy,
nůž mi vyklouz - a on cvalem
vyrazil a se mnou prchal
po hřebeni Gjendinu.

/bezděčně/
Ježíši!

Tu končinu
asi neznáš. Cis tam byla?
Na půl míle horský hřbet,
úzký jako čepel kosy,
lavinami často hrozí.
Kamenná strán sněhem bílá,
vpravo, vlevo sráz a led,
na šestnáct set loktů jistě
propadá se na těch místech.
Po tom hřbetu pádil se mnou
nad roklinou zasněženou.
To se ti to jelo, Peere!
Hnědé hřbety orlů pluly
nedozírnou hloubí, šerem
pod námi a nad jezerem.

Pánbůh s námi!

Najednou
z rozsedliny, kde se skryla,
sněhule se vyplašila
sobu právě u nohou
s polekaným křákním.
Sob se ulek, skočil stranou:
hup! - a už jsem letěl s ním
propastí tou rozeklanou
strašným pádem do hlubiny.

/Ase se zapotáčí a chytí se stromu, Peer Gynt pokračuje/

Nad námi jen černé stíny
skal a dole temná hloub.
Prolétli jsme racků houf -
ti se s křikem rozletěli
všemi směry jako střely.
Padali jsme - hrůzná chvíle!
A vtom dole z vodní hloubi
zablýsklo se cosi bíle
jako světlé břicho sobí.
Mami, my to byli oba,
obraz můj a mého soba,
co jsem viděl v jezeře:
v strašidelné nádheře
z vodní tůně letěl k nám
a my zase k hlubinám.

Panebože! A co dál?

Co bych ti víc povídal?
Jeden vzhůru, druhý dolů -
srazili se sobi spolu
na hladině jezera,
jen to cáklo vírem pění.
Se sobem jsem promáčený
taktak vylez z vody zas,
že jsem ho chyt za ocas.
Tu mě máš, no.

A co sob?

Běhá - či je z toho trop.

/Luskne prsty, otočí se na podpatku a dčá/

Co se staráš? Vem ho řas!

A ty - žes nezlomil vaz!
Bože, za to měj můj dík,

že Peer není nebožtík!
 Kalhoty máš samý cár,
 ale o tom ani slova,
 když si pomyslím jen znova,
 čemus ušel! To je dar!

/Pojednou se odmlčí, hledí na něj s otevřenými
 ústy a široce rozevřenýma očima, dlouho nemůže
 najít slova, konečně pak vybuchne/

Hrom tě, čertův učeďníku!
 Jaks to nalhal bez cavyků!
 Tuhle řeč už dávno ved,
 když mně bylo dvacet let
 můj strýc. On zažil ten hoň,
 a ne ty!

Co? Já i on!
 Nemůže se to stát dvakrát?

Cos mi nalhal, jindes nakrad,
 přikrášlil jsi to jen snad.
 Lží se dá přec nový šat
 na figuru nuznou našít,
 a tak Peer Gynt může prášit:
 přibásní sem orlí hřbety
 nebo jiný žvást a krám,
 že se v tom už nevyznám.
 To je celá tvoje práce:
 tlachat, lhát a vychloubat se.

Tohle říct mi jiný člověk,
 nevyváz by odtud zdráv.

Bože, jeho lží mě zbav!
 Kéž už ležím na hřbitově!

Vím, máš pravdu docela,
 jen už zas buď veselá...

Spíš bych zase brečela.
 Jak mám z takového syna
 radost mít, ty kůže líná!

/Pláče/

Co nám zbylo, proboha,
 z blahých časů tvého dědka?
 Člověk by si zoufal hnedka!
 Všechno rozfofroval táta
 štědrou rukou furianta.

Kde je, nani, loňský sníh?

Jen mlč - on tě přejde smích!
 Copak nevidíš náš statek?
 V každém druhém okně díru
 s papírem či bez papíru?
 Místo plotů nebo vrátek
 shnilé planky. V stájích fučí,
 dobytek už hladem bučí...
 Co zastane slabá ženská?
 Po krk v dluzích jsem už dneska -

Nech si tyhle babské tlachy!
 Bude zas líp, žádné strachy!
 Štěstí někdy váhá přec,
 ale přijde nakonec.

S naším štěstím už je amen.
 Toho se už nedočkáme...

/Utírá si oči zástěrou/

Ale ty máš k práci svaly,
 že bys mohl jít lámat skály.
 A vtip mělš už jako dítě.
 Kdo jen, kdo jen přinutí tě
 něco dělat, rozhýbat se,
 oporou být staré matce,
 chránit zbytek dědictví?
 Jenom škodu, pámbuví,
 mám já z tebe, klacku líná!
 Buďto za pecí si klímá,
 nebo v krbu oheň zhasí,
 nebo holky z tance plaší,
 sotva vkročí do sálu.
 V hanbě umřu ze žalu:
 s nejhoršími lumpy rveš se!

/jde od ní/
 Dej mi s tímhle pokoj.

/jde za ním/ Těš se!
 Nešel jsi snad první ty
 do té rvačky na Lundenu?
 Teď mlčí jak zabitý!
 Ale tam měl v hubě penu:
 jako smečka vztekklých psů
 jste se rvali. A ty, kluku,
 podkováři Aslakovi
 žes prý zlomil pravou ruku.
 Možná že jen prst, nu, kdoví?
 Ptejte se jich, marlasů!
 Každý mlčí a jde dál.

Kdo ti tohle nakukal?

/prudce/

Kari slyšela ten řev.

/ane si loket/

Já řval - byl jsem samá krev.

Ty?

Já, mami. Byl jsem bit.

Cože?

Ten mě pěkně chyt!

Kdo tě...?

Kdo, kdo - Aslak kovář.

Fuj! Jen si to, světe, považ!

Co? Ten ožrala že zbil tě?

Lhář a zloděj! Můj ty Pane!

A co ty? Jsi malé dítě,
slaboučké a vyjukané?

/Opět pláče/

V hanbě s tebou zle se žije,
ale tahle nejhorší je:
když tě zlátil už ten klacek,
nač ti Pánbůh dal pár pracek?

/se směje/

Jen buď klidná.

C_o? Tys lhal?

Zase lhal?

Lhal, tentokráte.

Teď si z očí vymni pláč.

/Zatne levou pěst/

Haleď: touhle jako v kleštích
kováře jsem řádně zmáčk,
a pak touhle jako mlatem
jsem ho pěkně spořádal.

Ach, můj Bože, tenhle rváč
přivede mě do neštěstí,
do hrobu.

Ty zlá a milá,
lepší osud budeš mít,
jenom radost z mého díla.
Celý kraj tě bude ctít,
až já, co teď v plánu mám,
taky slavně vykonám.

Ty?

Kdoví, čím budu jednou?

Kdyby sis jen uměl sednout,
nit a jehlu pěkně vzít,
kalhoty si vyspravit!

/pruďce/

Ze mne bude král, ba císař!

Jen si svojí pýchou vypař
poslední vtip z palice!
Bože, co mu zmátlo hlavu?
Císařskou chce získat slávu!

Uvidíš, jen dočkej času.

No jo, jako husa klasu,
jak je to v tom přísloví.

Počkej!

Tomu oslovi
asi se už mozek mate.
Drž už hubu, kolohnáte.
Ačkoli máš v něčem věru
pravdu: něčím mohl už být,
kdybys nebyl tulák, lhář,
lenoch, rváč a zástěrkář.
Moh sis přec už dávno vzít
na Haegstadu hezkou dceru.
Přála ti - a kdybys chtěl,
dávno bys ji byl už měl.

Myslíš?

Táta dcerušce
neodepře žádné přání,
pokaždé, co sama chce,
dá jí hned a bez váhání.

/Dá se do pláče/

Peere, jakous noh mít holku!

Ze statku! A starý rod...
Kdyby ti jen byla vhod,
mohs jít k svatbě bez okolků.
teď tu s holým zadkem sed.

Ne. Jdem spolu, říct si o ni.

Co?

Na Haegstad.

Zas se honí!
Vlasy bych ti rvala teď!

Proč?

Vždyť brečím v jednom kuse!
Přijdeš s křížkem po funuse?

Jak to?

Zatímco jsi včera
na sobu lít do jezera,
Mads Moen dostal její slovo.

Co? Ten třesořitka? Ten?

Právě on. Však žebрал dlouho.

Počkej! Hned tam pojedem!
Zapřáhnou.
/Chce odejít/

Nech koně v stáji.
Zítra oba svatbu mají.

Ph! My dva ho předejdem!

Kams dal rozum, kams dal oči?
Chtěl bys tam být pro smích všem?

Neplač. Všechno dobře skončí.
/Křičí a směje se najednou/
Viš co? Doklušeme snad
i bez koně na Haegstad.

/Vyzvedne ji/

Ruť mě!

Ne! Teď, panímáno,
bude svatba, jak vám známo.

/ho rve za vlasy/
Pust' mě!

Jedem na námluvy,
tys můj družba: chytře mluv,
dědka pěkně rozeber,
řekni, Mads Moad že je hnup.

Pust'!

A vylož pantátovi,
jaký chlapík je tvůj Peer.

Na to, holonku, se těš!
Pěknou chválu dostaneš!
Vylíčím tě sakrametsky,
tvoje čertoviny všechny,
lži a rvačky a tak dále.

Tak? S tím si tu počkáš ale.

Počkám? S t e b o u půjdu. Jdem!

Ne!

Co máš zas za lubem?

Na tuhletu mlýnskou střechu
posadím tě. Třeba sem.
/Posadí ji na střechu. Ase křičí/

Co je tohle za neplechu!
Sundej mě!

Ne. Škoda slov.

/po něm hodí chumáč trávy/
Sundej mě a pak si táhně!

Teď tu vyčkej bez reptání,
nekopec a šetři nohy,
nerví střechu, nezboř krov,
spadneš a já přeubohý
abych tě vez na hřbitov.

/Blíž k ní/

Tak mi nedáš požehnání?

K čemu bys ho chtěl, ty rváči?
Nářez bych ti dala radši.

No, tak sbohem, mámo milá!
Abys tu, až přijdu, byla!

/Ochází, ale obrátí se ještě, zvedne ukazováček a hrozí/

Ať už tolik nekopeš!
/Odejde/

Peere! Tak ty přece jdeš?
Ináři! Na sobu prý klusal!
Slyšíš? - Je pryč. To je hrůza!
Omdlím strachem...

/Křičí/ Pomoc! Hej!

/Rozhlíží se/

Hele, tamhle jdou dva lidi.
Jdou sem. Bože, jak se stydím!

/Dvě babky s pytlí obilí na zádech
přicházejí dolů ke mlýnu/

Kdo to křičí?

/Uvidí Ase a dá se do smíchu/

Jen se směj!

Ase! Sedí na výměnku.

Ale houby z toho mám -
sletím a už budu v nebi.

Šťastnou cestu!

Honer, žebřík,
ať už slezu! Peer, ten chám...!

Co, váš syn?

Už je to venku!
Vidíte, co mámě dělá.

Povím to všem.

Já jen chtěla
za ním na Haegstad.

Je tam?

Tam to slízne, že vás trápí -
kovář má jak medvěd tlapy.

/Křik rukama/

Bože, nemám tu už stání -
zabije ho na setkání!

/Volá nahoru/

Tore, Larsi! Pojďte sem!
Sami nebo s žebříkem!

Co je?

Ale - Gyntů Peer tu
provedl jeden ze svých žertů.

2. obraz

Na okraji s reži a vřesem. Vzadu polní cesta, mezi ní a po-
plotem.

/Peer Gynt přichází po pěšině, jde
spěšně k plotu, zůstane stát a dívá
se do kraje/

Tam stojí Haegstad. Hned u cesty k lomu.

/Přeleze napůl přes plot, pak si to rozmýšlí/

Co Ingrid? Je doma? A je sama?

/Začloní si rukou oči a dívá se do dálky/

Ne, vždyť tam s dárky jde lidí jak much.
Nejlíp by bylo snad vrátit se domů.

/Dá nohu zpět/

Vždycky mi někdo jen stráví vzduch,
když šušká za zády, až hoří hlava.

/Popojde pár kroků od plotu a otrhává roztrži-
té listí/

Mít tak něco ostrého na zapití!
Anebo být neviditelný. Snad
i neznámý. Ach, hlt hořké si teď dát -
to se urážky tolik nepocítí.

/Pojednou se ustrašeně rozhlédne kolem, pak se
schová v křoví/

/Několik lidí s výslužkami jde ko-
lem k usedlosti, kde se koná sva-
tba/

/v rozhovoru/

Tátu měl ochlastu, máma je natvrdlá...

To se pak nedivím, že kluk je pobuda.

/Jdou dál. Za chvíli vyleze Peer
Gynt z úkrytu, dívá se za nimi a je
v obličeji celý rudý/

/tiše/

Že by mluvili o mně?

/S nuceným gestem/ Ať si zdrbnou!
Však mi proto hlavu neutrhnou.

/Lehne si do vřesu, leží dlouho na zádech, ruce
pod hlavou a hledí upřeně do oblak/

Jaký legrační mráček! Jako kůň, docela tak!
A na něm sedlo. A uzda. A chlapík jak svíce.
A za ním na koštěti čarodějnice.

/Tiše se zachichotá/

To je máma. A křičí, že jsem darebák.
Hej, Peere...!

/Pomalounku zavírá oči/

Aha, teď trne, když to vidí:
Peer Gynt jede první a za ním spousta lidí.
Kůň má stříbrný chochol a zlatem je podkován.
A Peer v rukavicích a s šavlí jak velký pán,
v dlouhém vlájícím plášti podšitým hedvábím.
A skvělá bohatýrská družina jede s ním.
A nikdo nesedí jako on, jak do sedla vbíty!
A na nikom se tak netřpytí sluneční svity!
Dokola kolem stojí zvědavci, celé davy,
smekají klobouky a volají a zdraví,
ženy se uklánějí. Každý radostně vítá
prvního v řadě rytířů, císaře Peera Gynta.
A Peer Gynt - to taky není velmož leďajaký:
do davu jak zrní rozhodil měďáky i stříbrnáky.
Teď se tam chudým ve vsi náramně dobře žije.
Peer Gynt zatím už cválá nad mořem do Anglie.
Anglický princ ho na břehu vyhlíží zvědavě,
a s ním anglická děvčata, hlava na hlavě.
Anglický císař a za ním šlechtici dvorní
sestupují od trůnu a všechny zvony zvoní.
Císař zvedá svou zlatou korunu a říká...

/k několika jiným chodcům, kteří jdou s ním ko-
lem, po druhé straně plotu/

Hele, Peer Gynt, ta svině ožralá!

/se napolo zvedne/

Já, císař....!

/se opře o plot a pošklebuje se/

Co kdyby Tvá Milost vstávala?

I k sakru! KoVář! Co chceš a nač ten žvást?

/ostatním/

Ještě z něj nevyčpěl ten lundenský chlast.

/vyskočí/

Po dobrém zmiz!

/arká na ostatní/

Hned, jen mi odpověz na dotaz:

odkud jsi přišel? Kdes byl těch šest neděl?
Zaklel tě duch hor? Mluv, rád bych to věděl.

Měl jsem všelijakou práci a různá pořízení.

/arká na ostatní/

Tak vypravuj!

Ale do toho přece vám nic není.

/za chvíli/

Jdeš na Haegstad, co?

Nejdu.

Vím, že jeden čas
ti jejich dcerka prý přála, ne? Přешlo ji to
zas?

Ty mizero!

/trochu ustoupí/

Nač by ses tím ale trápil, Peere!
Když Ingrid nechce, třeba zas jiná na tě bere.
Ty, Jona Gynta syn! Fojď s námi, smutky tu nech,
najdeš tam jehnátko nebo i vdovy při letech.

Ty pekelníku!

Však tu svou najdeš, to já vím.

/Odcházejí s šuškáním a smíchem/

Sbohem! A nevěstě od tebe pozdrav vyřídím!

/se dívá chvíli za nimi, odmítavě mávne rukou
a napl se otočí/

Ať se jen vdává, ať - pro mě a za mě -
za koho chce. Já jsem si na to už zvyk.

/Zhlubí se/

Stejně mám kalhoty nadřanc. Jsem jak hadrník!
Kdyby mi takhle někdo lepší dal za ně!
Ze bych šel domů, k mami?

/Ale nahoru, ale znovu se zastaví a naslouchá
směrem ke statku, kde je svatba/

Tam už se rejdí!

/Upřeně se dívá a naslouchá, jde krokem dolů, oči
mu jiskří, tře si rukama nohy/

A děvčat celý houf! A co jich sedí!
Sper mě čas, ale já musím, já musím tam!
Jenom co s mámou na střeše - co s ní udělám?

/Oči se mu zase bezděčně otáčejí dolů; poskakuje
a směje se/

Hopsasa, hejsasa! Skočná už jede!
Panečku, Guttorm to na skřipkách vede!
A holky výskají - tak to mám rád!
Ať mi čert zlomí vaz, musím tam! Musím!

/Přeskočí naráz plot a zmizí na cestě dolů/

3. obraz

Na Høgstøu. Hlavní stavení opodál v pozadí. Mnoho sva-
činy. Na trávníku se čile tančí. Muzikant sedí na stole. Druž-
stvo u dveří. Kuchařky přecházejí od stavení ke stavení,
někdo sedí tu a tam zabráně do rozhovoru.

/jedné skupince/

Jen pijte, lidičky, co hrdlo ráčí.

Děkujem, ten soudek docela stačí.

/s plačtivou tváří přistoupí k Otci, který roz-
práví s několika hosty, a zatahá ho za kazajku/

Tatínku, truceje a nechce jít.

Že nechce?

Zamkla se.

Tak najdi klíč a bude to.

A kde ho najdu?

Ty trumpeto!

/Obrátí se k ostatním, Ženich se loudá dozadu přes dvůr/

/vyhlédne za domem/

Holky, teď tu teprve začne tanec!
Přišel Peer Gynt!

/který sem právě přišel/

Kde ho zval?

Ten samozvanec!

/Děvčatům/

Až vám řekne • tanec, hned mu dát košem!

/ostatním/

Ještě než promluví, bude mít po všem.

/přijde rozjařený, postaví se před houfem svatebčanů a zatleská/

Která z vás je nejmaršnější od paty?

/pro kterou si jde/

Já ne.

Ne.

Taky ne.

/čtvrté/

Pojď zatím třeba ty,
nežli se čilejší bude mít k tomu.

/se otočí zády/

Nemám čas.

/páté/

Tak ty pojď.

/odcházejíc/

Musím už domů.

Blázníš? Už teď domů? Tisíc rohatých!

/za chvíli, polohlesně/

Hele, Peere, už s ní ten stařík drandí!

/se pojednou obrátí k staršímu muži/

Kde jsou ty nezadané, kde?

Sám si je najdi.

/Jde od něho/

/Peer Gynt pojednou ztichne. Pohlédne kradí a plaše k houfu. Všichni se na něj dívají, ale nikdo nepromluví. Přichází k jiným hloučkům, ale kamkoliv přijde, tam utichne hovor. Když odchází, lidé se usmívají a dívají se za ním/

/tiše/

Posrůšky, myšlenky, pohledy hadí.
Skřípe to, jak pilník pilu když hladí.

/Krade se podél plotu/

/Solveig, vedouc za ruku malou Helgu, přichází na dvůr s rodiči/

/druhému, blízko Peera Gynta/

Hele, přesídlenci.

Ti ze západu?

Přišli až z Hedalu.

Aha, máš pravdu.

/vstoupí do cesty příchozím, ukáže na Solveig a ptá se Přesídlence/

Směl bych si s tvou dcerou zatancovat?

/vlídně/

Proč ne? Ale chcem, jak se sluší, jít pantátu s paní dřív pozdravit.

/Vejdou do domu/

/nabízejí Peeru Gyntovi pití/

Na svatbě, Peere, musí se pít!
Když jsi tady, zavedáš si jistě rád.

Aleť upřeně za odcházejícími/

Děkuju, nechci. Chci tancovat.

/Družba od něho odejde! Peer Gynt se
dívá rozzářeně k domu/

Taková plavovláska! Viděl to kdy svět?
Ty oči k zástěře, k střevícům sklopené.
Jak mámu za ruku v rozpacích chytla hned!
A zpěvník má v šátku. Jak zář šla kolem mne.
To děvče musím poznat.

/Chce jít do domu/

/vychází s jinými z domu/

Už z kola ven?

Ale ne.

Tak se vrať. Či jsi vystrašen?

/Vezme ho za rameno a chce ho otočit/

Pust!

Máš strach z kováře, viď?

Co? Já? Strach?

A z krčmy na Lundenu - kdo uplách?

/Hlouček se směje a odchází dolů,
kde se tančí/

/ve dveřích/

To tys prve se mnou chtěl tancovat?

To bych řek. Měla bys mě už trochu znát.

/Vezme ji za ruku/

Tak pojď.

Máti řekla, že jen na chvíli.

Máti! Máti! Je to snad rok, co tě pokřtili?

Děláš si blázny!

No a jsi snad stará?
Kolik je ti?

Konfirmaci měla jsem zjara.

A jak ti říkají, ať se nám hovoří líp.

Jmenuju se Solveig. A jak ty? Tvé jméno...

Peer Gynt.

/si přitiskne ruku na hrud'/

Ach, hrůza, mně...

Jsem špatný typ?

Ne, prask mi podvazek; hned je to spraveno.

/Odejde od něho/

/tahá Matku za šaty/

Maminko, ona nechce!

Kdo nechce? Co?

Ingrid, maminko!

A co nechce?

Otočit klíčem.

/tiše a vztekle/

Uvázat tě k žlabu. Jinak se nevyznáš v ničem.

Nenadávej. Bude dobrý, i když je nemešlo.

/Odejdou/

/který přichází s celou partou od tanečního plácku/

Trochu pálenky, Peere?

Ne.

Jenom líznout.

/na něho hledí zasmáčeně/

A máš?

Aby ne! A jakou říznou!

/Vytáhne kapesní láhev a pije/

Ta pálí jak oheň! Tak chceš?

Jen málo.

/Pije/

Teď z mojí.

Už nechci.

Neblázni - tumaš!

Leda jen slzu, aby v krku nevysychalo.

/polohlasitě/

Pojď už.

Bojíš se, že dostanu kuráž?

A kdo by se tě nebál? V lundenském sále
ukázals nám, co umíš, dokonale.

Svedu víc, ale musím se do toho dát!

/šeptem/

Už je v ráži!

dalších

/há obstoupí v kruhu/

Tak začni vypravovat.
Co svedeš?

Až jindy!

Nebuď furiant!

Peere, umíš čarovat?

I čerta jsem zkrotil.

Te má bába uměla, než jsem byl na světě!

Žvást! Zkus jen setinu co já - krev bys potil.
Já jednou zaklel čerta rovnou do ořechu!
Totševí, že červivého.

dalších

/se smíchem/

Pokračuj. Známe tě.

Ten brečel! Taký klel, sotva nabral dechu.
A sliboval hory doly!

z hloučku

Ale nepochočil!

Já mu taky třískou pořádně ucpal štěrbínu!
Lidi! Co ten tenkrát vyváděl za psinu!

Neříkej!

Chvílemi vrněl, jako když čmelák bzučí.

A máš ho pořád v tom ořechu?

Už ne.

Už zmizel a bůhví kde asi dál skučí.
To kvůli němu na mě kovář štve.

Kovář?

No, tenkrát, když jsem si mu dal
ten ořech rozlousknout, pospíchal
s ním bez cavyků rovnou na kovačlinu.
Aslak, jak víte, má se hned k činu,
a tak se perlíkem rozehnal - prásk!

A čerta zabil?

No, byl by ho máz,
ale čert vyfouk veň jak ohen a síra,
že po něm ve střeše zbyla jen díra.

A co kovář?

Ten měl ruce jak vyuzené.
Však se taky nesnášíme od toho dne.

/Všeobecný smích/

Ten šplecht není zlý.

Lepší sotva kdy měl.

Myslíte, že jsem si to vybájlil?

Ne,

kdepak! Už můj děda to vyprávěl.

To je lež! Tohle se přeci stalo mně!

Jako vždycky.

Baron Frášil.

/poloopilý/

Natřít mu hřbet!

/Hlouček se rozchází/

/Hlouček se rozchází, starší lidé
rozzlobení, mladší se smíchem a pos-
měšky/

/Přistoupí těsně k němu/

Ty, Peere, umíš prý na mraku jet.

/Přátce/

To víš, Madsí, že to umím! Jakbysmet.

A plášt, co děláš neviditelným, máš?

Snad klobouk, ne? Ten mám. Hloupě se ptáš.

/Otočí se od něho/

/Solveig jde po dvoře a vede za ruku
Helgu/

/Peer Gynt jde k nim, celý rozzářený/

Solveig! To je dobře, že konečně jdeš!

/Chytí ji za zápěstí/

Roztočím tě, že budeš létat. - Copak je to?

Pust mě!

Proč?

Že jsi tak divoký. Co chceš?

Divoký přec je i sob, když se blíží léto.
Pojď, netrucuj.

/stáhne ruku k sobě/

Ne.

Proč?

Protožeš pil.

/Odejde s Helgou/

Nůž bych teď nejradši zarazil
všem těmhle mizerům do žeber.

/ho dloubne loktem/

Nepomoh bys mi dostat se k nevěstě?

/ustráité/

Kde ji máš?

Ve srubu.

A proč pořád Peer?

Ty odemkneš snad i bez klíče, ne?

Ne, nechci. Jiný nápad mám už na cestě.

/Očvrátí se: říká si tiše/

Ve srubu, Ingrid!

/Přiblíží se k Solveig/

Tak co, půjdeme?

/Solveig chce odejít; Peer jí zastoupí cestu/

Či se stydíš za cáry mých nohavic?

/spěšně/

Není pravda!

Nebo za to, že jsem pil víc?
Já myslel, že si ze mne blázny děláš.
Tak půjdeš?

Já nesmím, i kdybych chtěla.

Bojíš se? Kohopak?

No, nejvíc tatínka.

Aha, tak on je asi modlivá dušinka,
co klopí hlavu, ne? A vzývá Krista...

Co ti mám na to říct?

Je on pietista,
i ty a maminka? Vylož mi tu záhadu.
Tak mluv, no!

Nech mě být, ať už radši jdu.

Ne!

/Plameně, ale ostře a výhrůžně/

Víš ty, že se umím proměnit v trola?
Přikradu se o půlnoci, když sýček volá,
k tvé posteli. Pak, až se probudíš

šramotem, ať víš, že to není myš.
 Že jsem to já! Tvou krev schytám si do dížky
 a sním tvou sestřičku. Nechám jen kostičky.
 Ať to víš: v noci jsem vlkodlak -
 a tebe pokoušu tak jako tak.

/Pojednou změni tón a prosí jakoby v úzkosti/
 Solveig, pojď tancovat.

/se na něho zamračeně dívá/

/Odchází od něho do domu/ Teď jsi byl zlý.

/se znovu přilouká k Peerovi/
 Pomoz mi, dám ti za to kobylu.

/se dívá za Solveigou, pak se rozhodne/
 Jdem!

/Zahnou za dům. Vtom se sem hrne od
 tanečního plácku houf lidí. Většina
 jich je opilá. Hluk a vzrušení. Sol-
 veig, Helga a rodiče vycházejí s ně-
 kolika staršími lidmi ze dveří/

/kovářovi, který jde v čele houfu/
 Mírní se!

/si svléká kazajku/
 My to spolu neskončili:
 buď Peer Gynt nebo já teď budu hryzat zem.
 Ať se rvou!

Mějte rozum!

/Matce/ To ho chtějí bít?

Lepší je jeho šplechty se pobavit!

Vykopnout ho odtud!

Tak! A dát mu pár facek!

/Kováři/
 Ty to načneš, ne?

/odhodí kazajku/ Ten mi nedá moc práce.

Matka /obrácená k Solveig/

Vidíš, jak toho trhana mají tu v lásce.

/přichází s holí v ruce/

Je tu můj syn? S tím si to vyřídím hladce.

Já mu jich přišiju, ach, já mu jich dám!

/si vyhrnuje rukávy/

Na takovou pakáž ne hůl, ale trám!

Kam zmizel?

/Mává holí/ No počkej!

/Volá přes dvůr/ Peere! - Kde je?

/přibíhá/

Tatínku, mami, jen si...

No, co se děje?

Jenom si to představte! Peer Gynt...

/vykřikne/

Už nežije?

Peer Gynt - tam nad lomen! Vidíte? Bestie!

S nevěstou!

/ruka s holí jí klesne/

Ten lotr!

A nad propast

šplhá si jako kozel, když se jde pást.

/plačtivě Matce/

Tak si medvěd uloupenou ovci drží!

/hrozí nahoru Peerovi/

Kéž bys sletěl a...

/Úzkostlivě/

Pozor! Stojíš nad strží!

Engstaadský sedlák

/přiběhne bez čepice a zesinalý zlostí/

Já sám ho za loupež nevěsty skolím!

Bůh mi tu svědkem je, že to nedovolím.

Konec prvního dějství

D r u h é d ě j s t v í

4. obraz

...stárko vysoko v horách. Časně zrána.

/Peer Gynt jde spěšně a nazloben po
stezce. Ingrid, napolo ustrojená do
svatebního, se ho snaží zadržet/

Peer Gynt

Jdi už!

Ingrid

/plačky/ Po všem, co tu bylo?
Kam?

Peer Gynt

Kam chceš. Co nejdál. Jdi!

Ingrid

/lomíc rukama/

Jaká zrada!

Peer Gynt

Svoje bydlo
každý sám si zařídí,

Ingrid

Dvojí zločin spojil nás!

Peer Gynt

Všechno ať to vezme ďas,
i vás ženské, slyšelas?
Kromě j e d n é.

Ingrid

Kromě které?

Peer Gynt

Ty to nejsi.

Ingrid

Ne? A která?

Peer Gynt

Jdi už. Jako hodná dcera
vrať se domů. Hybaj!

Ingrid

Peere!

Peer Gynt

Mlč už!

Ingrid

Vždyť ty nevíš ani
sám, co říkáš.

Peer Gynt

Vím ažaž!

Ingrid

Napřed svědčí, pak vyhání!

A co ty tak pro mě máš?

Statek Haegstad se vším všudy.

S tím bych byl jen stejně chudý.

Neseš si snad zpěvník v šátku?

Máš snad dlouhé zlaté vlasy?

Klopíš oči? Chytáš matku

za ruku, kdyžs na rozpacích?

Zjara máš konfirmaci?

No, tak mluv!

Co bude s námi?

Umíš ostychem se rdít,

umíš mi co odepřít?

/pro sebe/

Šílenství ti hlavu mámí.

Chudinka jsi. Tak co chceš?

/Chce odejít/

/mu vstoupí do cesty/

Víš, že hlavou propadneš

za svou zradu?

Je to kříž.

Sňatkem se mnou čest i jmění

získal bys.

To pro mě není.

/hrozivě/

To mi draze zaplatíš!

Trest tě, Peere, nemine!

/Jde dolů/

/chvilku mlčí, pojednou křikne/

Ženské ať si vezme čas,

všechny bych dal napospas!

/se pootočí a volá výsměšně nahoru/

Kromě jedné.

J e d i n é !

/Jdou každý svou cestou/

5. obraz

jezera. Kolem dokola je jen měkká půda a mokřina.
 bouřka. Ase zoufale volá a dívá se kolem sebe na všech-
 Solveig jí sotva stačí v chůzi. Její rodiče s Hel-
 něco pozadu.

/se zastaví a obrátí se k Solveig/

Víš, můj muž rád si přihnul, a dost!
 On v celém kraji byl vítaný host,
 probendil všecinko na co se zmoh.
 My doma strádali, já a můj hoch.
 Nezbývalo nám než zapomenout -
 bídu, tu nemůžeš jak botu zout.
 A tak, když s chudáky osud tak zatočí,
 přetěžké je se mu podívat do očí.
 Jaký div, že chceme starosti stráž:
 jeden má tlachy rád, jiný zas chlast.
 A my zas, ach jo, my pohádky měli,
 prince a troly, a vědět jsme chtěli,
 jak unes nevěstu Popelák!
 Peer to teď udělal zrovna tak.
 Ten jenom bájit, lhát a mlátit hubou,
 jen práci ne, lehkou ani tu hrubou.
 Nевěstu unese! Kdo by to řek?
 Dábla se chytil ten holoušek!

/Dojdou k nim Solveigini rodiče s
 Helgou/

Tak vida, už jsme tu, u dobytčí stezky.

Pánbůh vám zaplať ten doprovod hezký.

Křesťanská povinnost.

Je tu asi samý
 pohan, že nikdo z nich nechtěl jít s námi.

S vámi ho hledat? Najdou si ho sami.

/tiše a s vlídným pohledem/

Srdcem zlým a duší uzrál k zavržení.

/úzkostně/

Mlč! Pánbůh jistě ho tak zle neocení.
 Peer je z grantu dobrý...

Leďa pro šibenici.

/vykřikne/

Ježíši!

/nírně přikyvuje/

Ve vsi ho znají: dá si prý říci
jen oď kata.

Ti ho znají! Byl jim solí v očích,
že se jim nikdy nedal, že jim neotročil!

Půjdem dál po stezce. U nás pod salaší
se s vámi rozejdem.

/On a jeho žena jdou napřed/

/lse/ Než se přidám k našim
povězte mi víc...

/si utírá slzy/ O mém synu?

Ano,

o něm. Všechno.

/se usmívá a zvedne hrdě hlavu/

Všechno? O něm? Ach, milá panno,
únavou bys při tom padla.

Kdepak, ani zdání!

To vy z řuči spíš, než já z poslouchání.

6. obraz

Bezlesá pahorkatina pod náhorní planinou, v pozadí hor-
né vrcholy. Stíny se dlouží, připozdívá se.

Bar Gynt

/přiběhne úprkem a zastaví se nad strání/

Táhne jich za mnou houf - snad z celé farnosti.

S holeni, s flintami! To vedu armádu!

Nejvíce tam slyším rvát pantátu s Kaegstadu.

Všichni vědí, že Peera můžou teď štvát.

To je mi něco víc než s kovářem se rvát!

Medvědí sílu v sobě cítím až do kostí!

salašnice /běží po strání s křikem a zpěvem/

Hej, Bårde a Kåre! Hej, Tronde z Valfjellu!

Přijď, já ti manželskou postel dnes přistelu.

Koho to veláte?

Troly, troly, troly!

Tronde, mě zlehka!

Bårde, ať to i bolí!

Když nejsou hoši, aťsi! Mazlíme se s troly.

V salaši kromě nás živáčka není.

A co vaši chlapci?

/se smějí na celé kolo/

Jsou zaneprázdněni.

Ten můj mi říkal: má milá - a tak dál,
až si pak obstárlou vdovičku vzal.

Můj potkal cikánku někde na silnici -
teď spolu světem jdou jako vandrovníci.

Můj naše dítětko poslal do nebe.
Za to ho na kůlu už hlava nezebe.

Bårde a Kåre! Tronde z Valfjellu!
Přijď dnes ti manželskou postel ustelu.

/se octne jedním skokem mezi nimi/

Tříhlavý trol jsem a hoch tří děvčátek!

Troufáš si?

Suďte konec, a ne začátek.

Na salaš! Na salaš!

Na medovinu!

Až na dno!

Dnes v noci v žádné komůrce nebude prázdno!

/jedna po druhé ho políbí; dělají dlouhý nos k
vrcholům hor, křičí a zpívají/

Bårde a Kåre! Hej! Tronde z Valfjellu!
Nečekej, že ti dnes u sebe ustelu.

/Tančí a vzdalují se přes kopec,
Peer Gynt mezi nimi/

7. obraz

...ských horách. Západ slunce. Dokola zářící vrcholky

/přichází zmámený a rozrušený/

Má hlava! Třeští a pálí,
jak by ji stáhl žhavý pás.
Paněť mi jasní i kalí
jakýsi prokletý čas.

/Klesne na zem/

Gjendin, ta větrná jízda!
Prokletá bajka a tlach.
Přes skály, kde víchr hvízdá,
s nevěstou na líbáncích.
Potom štván smečkou mstivou
a troly v ponurý kraj,
tři holek vášní divou -
prokletá lež a báj!

/Dívá se dlouho vzhůru/

Pár hnědých orlů tam pluje
a k jihu klín divokých hus.
Jen m n e bahno obklopuje,
jen m n ě srdcem prolíná hnus!

/Vyskočí/

Chci letět s nimi! Svou špínu
smýt v koupeli větrné!
Chci do výšin! Nad vysočinu,
kde modravá klenba se pne.
Chci vznést se až nad mračna kouře,
nad města, nad vísky,
chci přenést se přes širé moře
až na trůn anglický!

/Vykročí rázně kupředu, ale narazí hlavou na
převíslou skálu, padne a zůstane ležet/

8. obraz

Lesní stěží s velkými šumícími listnatými stromy. Mezi listnatými stromy hvězdy. Ve vrcholcích stromů zpívají ptáci.

/Žena v zeleném jde po stráni. Peer Gynt jde za ní s posunky zamilovaného/

Žena v zeleném/se zastaví a obrátí/
Mluvíš pravdu?

Peer Gynt /si přejede prsty po krku jako nožem/
Jakože se jmenuju Peer,
a jakože jsi krásná, rozkošná žena.
Chtěla bys mě? Nebudeš naříkat na výběr,
nebudeš příst či tkát utmácená.
Jídla budeš mít víc, než bys přála si,
a nikdy tě nebudu tahat za vlasy.

Žena v zeleném Ani mě nebudeš bít?

Peer Gynt No, to je nápad!
My, královští synové - a na ženy se sápat!

Žena v zeleném Ty jsi princ?

Peer Gynt Jsem.

Žena v zeleném Já zas dovreská princezna.

Peer Gynt Tak? To se k sobě hodí. To jsem rád, že tě znám.

Žena v zeleném V Rondenských horách je zámek mého otce.

Peer Gynt No, větší zámek ale patří mé matce.

Žena v zeleném Znáš mého otce? Jmenuje se král Brose.

Peer Gynt Mou matku znáš? Jmenuje se královna Ase.

Žena v zeleném Když se můj otec zlobí, pukají skály.

Peer Gynt Když má máti zakleje, skála se svalí.

Žena v zeleném Nemáš co na sebe kromě těchhle hadrů?

Peer Gynt Měla bys mě vidět v mém nedělním kvádru!

Mé všední šaty jsou z brokátu, víš?

Mně se zdá, že jsou to kopřivy spíš.

Tady musíš stále mít na paměti,
co u nás v horách platí po staletí:
že dvojí podobu má všechno, co máme.
Přijdeš-li na panství otce mého,
lehce se může stát, že místo všeho
uvidíš skalní poušť. Tak to klame.

Neříkej! Vždyť u nás právě tak,
přijdeš-li, bude tě mámit zrak:
zlato se zdá být rezem a špínou,
okna jsou díry s pytlovinou.

padne kolem krku/

My, Peere, patříme k sobě, víš?

Jak ruka k rukávu a k rybě síť.

Teď už jen aby tě přivítal
doma můj otec, rondenský král.

/Oba ruku v ruce odcházejí/

9. obraz

Velká síň Dovreského staříka. Velké shromáždění Dvorních
Skřetů a Skalních hejkalů. Dovreský stařík sedí na trů-
nu, na hlavě korunu a v ruce žezlo. Jeho děti a nejbližší pří-
služníci po obou stranách trůnu. Peer Gynt stojí před ním. V sále
velký rozruch.

Zabít ho! Nejhezčí královskou dceru
zámil ten křesťanský pleticha.
Za to ho rozsekat na maděru!

Rád bych ho píchnul do břicha.

Smím ho vytahat za vlasy?

Huj, chci ho kousnout do lýtky!

/s vařečkou/

Nemám z něj nadělat klobásy?

... /s kuchyňským nožem/

Má přijít na rožen či na pekáč?

... stařík Jen klid!

/Pokyne svým důvěrníkům, aby přišli blíž k němu/

Proč furiantit? Nač?

V posledních letech, jak to všichni známe, jde to s námi z kopce. Zkrátka, upadáme.

Proč pomoc lidí tedy odmítat?

K tomu bych poznal ten rád, hoch že je silný, zdá se i zdravý.

Vadí vám, že nemá dvě tři hlavy?

Má dcera taky má jedinou.

Tříhlaví trolové z módy jsou

a dvojhlaví už vymírají -

a to ještě v hlavách slámu mají.

/Peeru Gyntovi/

Ty tedy mou dceru chceš prý mít?

Dceru a věnem tvou říši.

Slyš:

půl si jí už nyní můžeš vzít.

A druhou po mně podědíš.

S tím bych byl svolný.

Ale teď, hochu,

taky ty musíš slibovat trochu.

Zrušíš-li jeden slib, dohoda padne

a záchrany pro tebe nebude žádné.

Slib nám tu, že o nic nebudeš dbát,

co za rondenskou hranicí leží,

že světlu a lidem chceš se vyhýbat.

Peer Gynt

Chci být králem - na jiném mi nezáleží.

Stařík

A teď mi řekneš pár rozluštění.

/Vstane z trůnu/

Starší dvorní trol

/Peeru Gyntovi/

Uvidíme, zda máš vtip, um a tak dále,

zda rozlouskneš oříšky dovreského krále!

Stařík

Jakýpak je rozdíl mezi lidmi a troly?

Žádný rozdíl, jak vidím, tady není.
Jeden trol by tě pek, jiný zase kous by,
právě tak u lidí: vraždy či hrozby.

Pravdu máš, a podob je tu i víc,
ale tak jako mezi žezlem a holí
rozdíl tu přece je, jak rozum dá ti.
Hnedle zviš, v čem je tu rub a líc.
Tam venku mezi lidmi platí
"člověče, sám sebou buď," ale my
jinými žijeme programy:
"trole, sám sobě stač!"

/Peeru Gyntovi/ Tušíš asi
tu hloubku...

Tuším jen mlhavou frázi.

"Stač si sám", synku, to heslo pádné
musí tě teď vést. A jiné už žádné.

/se drbe za uchem/
Ale když mně...

Musí, chceš-li s námi žít.

No, budiž.

/sobě/ Hůř se snad nebudu mít.

Pak musíš na to dbát, sám abys žil,
jak velí náš trolský životní styl.

/Pakyne: dva Trolové s prasečími hla-
vami a bílými nočními špičatými če-
pičkami atd. přinášejí jídlo a pití/

Kráva dá koláče, kobyla víno dá;
ať je to kyselá či sladká lahoda,
neptej se, jez a jen toho si važ,
že je to výrobek domácí, náš.

/odstrčí pohoštění od sebe/

Čert vezmi tenhle váš domácí čaj!
Nikdy si nezvyknu na zdejší kraj.

Tady máš pohár, je ze zlata celý,
ten, kdo ho má, má i přízen mé dcery.

/rozvažuje/

Psáno jest: tělo své přemáhat -

pak se i do slivek můžeš dát.
Proč ne?

/Přizpůsobí se/

Řeč rozumná, namouvěru.
Ty prskáš?

Zvykám si. Dík za důvěru.

Pak musíš zahodit křesťanský šat
a vzít si kroj našich hor, hned a rád:
z lidských třet máme jen hedvábnou mašli,
která nám i tobě ohánku zkrášlí.

/zlostně/

Já nemám ohánku!

Měj jen trpělivost.

/Pokyne Dvornímu trolovi/

Připni mu ihned můj sváteční chvost.

Jen to zkus! Jsem tu snad pimplátkem?

A chceš být mým zetěm s tím holým zadkem?

Z člověka udělat zvíře!

Ó, ba ne!

Vždyť tak se z tebe dvorní ženich stane.
Sírově žlutou mašli mít na ocase,
to za nejvyšší poctu u nás počítá se.

/přemítavě/

Říká se: člověk je ve větru list.
Trochu si u cizích musím dát říct.
Připni to!

Tak tak. Jsi povolným hostem.

Teď si zkus po našem zavrtět chvostem.

Co? Ještě tohle? Jsem blázen? A co dál?
Chcete snad, abych se i víry vzdal?

Nene. Své křesťanství klidně si nech.
Víra je svobodná, clo na ni není.
Na trolu jen stříh a švih se tu cení,
jeden kroj, jeden cíl horáckých snah.
Říkej si "víra", kde my říkáme "strach".

Přes všechny podmínky, kteréš mi dal,
jsi, jak to vidím teď, příjemný král.

Trolové lepší jsou než e nich řeči.
Však je i rozdíl mezi vámi a námi.
Ale teď vážná část oslavy končí
a začnem s hudbou a s baletkami.
Harfuško, zahrej nám! Na harfu. Hezky!
Tancuško, předveď nám své humoresky!

/Hra a tanec/

Co tomu říkáš?

Co? Hm...

Mluv jen, ale
upřímně.

Ohavnost, hnus v celém sále.
Na střeva brnká tam k tanci kráva
a v čizmách vrtí se svině plavá.

Zbaštit ho!

Proč? Má jen lidské oči!

Hujhuj, tak vyrvat mu oči i uši!

/v zeleném/plačíc/

Co musím vyslechnout a jak to zkruší,
když při mé hudbě si sestřička skočí!

Tos byla ty? Vždyť to byl jenom žert -
v zábavě jen s vážností nejde to.

Přísahěj!

Přísahám. Vem mě čert,
když to nebylo překrásné dueto.

Ach, je to opravdu těžká věc,
než s lidmi pohneš nakonec.
Ať mají ze rvaček s trolý šrámy,
ty se jim brzy zahojí zase.
Můj zet, ten taky teď povolný zdál se,
křesťanských kalhot přece se zřek,
trolského čaje se napil s námi,
ohánku dal si připnout na zadek,
byl ochotný, takže jist jsem si byl,
Adama že jsem z něho vyplnil.

Ale kdepak! Už se zas hlásí k slovu!
Tak co, synku, začnem zas další cviky
a vyženem tvé lidské pranávyky?

Co zas chceš?

Jen tě tak šmiknu, málo,
na levém oku, aby ti zešilhalo:
tím ti všechno zkrásní. Přistup sem.
Pak ti vyříznu panenku na pravém.

Nepil jsi?

/vyloží na stůl několik ostrých nástrojů/

Sklenářský cajk mám připraven.
Na oči dostaneš klapky jak plaché hříbě
a nevěsta hned ti zkrásní napodiv;
pak taky neuvidíš už jako dřív
v tanečním rejži krávy nebo svině.

Zbláznil ses?

pohorší dvorní trol

Každému jasná to věc:
náš král je zdrav, ty jen zraješ pro blázi-
nec.

Věz, že jen z lidských očí pramení
hořký pláč a všechno lživé mámení.

Gynt

Pravda, vždyť z postily bylo nám čteno:
pohorší-li tě oko tvé, buď vyraženo.
Poslyš! A kdy se mi zas uzdraví zrak
a uvidím lidsky?

Šafík

Už nikdy.

Gynt

Ah tak,
to pěkně děkuju. Sbohem!

Šafík

Kanpak?

Gynt

Svou cestou.

Šafík

Ochtěl bys ven? A co tam chceš?
Sem to jde, ale ven, ven už nemůžeš
z naší brány.

Gynt

Co? Chceš snad násilí?

Poslyš mě, princí Peere, jenom na chvíli!
Být troleš láká tě. Vlohy máš už nyní
a dost jsi se osvědčil v dovreské síni.
Chceš být troleš či nechceš?

Chci, toťseví.

Nevěstu chci získat a tvé království -
proto se leďacos i přes palubu hodí,
ale říkám: všeho moc nakonec škodí.
Ohánku dal jsem si přivázat, ano,
ale jde odvázat, co je přivázáno.
Gatě jsem odhodil, chatrné jak trouď,
můžu je ale kdykoliv zas natáhnout.
A stejně můžu dát nakonec vale
životu tady v tvé říši, v tvém sále.
Že kráva je děvče, odprisáhnú rád,
s tím hříškem budu moct do smrti chodit,
ale už nikdy se n e o s v o b o d i t,
nesmět jako kloudný člověk umírat,
jen jako skalní trol trávit všechna léta,
už nikdy nepřijít do lidského světa,
navždycky hnít v trolské matrice -
s tím nikdy nehodlám smířit se.

Teď ale já mám těch frází už dost:
jsi teda našinec či jen pan host?
Ty jeden drzoune! Víš, kdo jsem já?
Nejdřív si s mou dcerou zahrává...

To je lež!

Víš, že si ji musíš teď vzít?

Troufáš si říkat mi...

Chceš to vyvrátit?

Chceš popřít, že ti byla po vůli?

/odfoukne/

A co dál? Mám se proto rozpúlít?

Člověk si vždycky chce věrný být.
Ducha sic vynáší do nebe slovy,
přitom však h m o t u jen prackami loví.
Myslíš, tvůj chťič že nic neváží?
Jen počkej! Však se věci dokáží...

Mě nikdy nenachytáš na smyšlenky.

Peere, než rok uplyne, budu prát plenky.

Peer Gynt

Já chci ven! Pryč!

Zabálk

Zabalené v kozlečině
pošlem ti děcko...

Peer Gynt

/si utírá pot/ Nu, zpackal jsem to bídě.

Zabálk

Kam ho ale poslat jen? Na královský hrad?

Peer Gynt

Na farnost!

Zabálk

Dobrá, princí. Může se stát.
Jedno je však jisté: co stalo se, stalo.
A tak tvůj potomek bude hezky růst:
zmetci, ti totiž prý nerostou málo.

Peer Gynt

Poslyš, dědo, svůj hněv už do větru pusť,
a ty, mladá, dej si říct a smiř se s tím:
já nejsem princ, natož s bohatstvím,
a ať na tom trváš mín anebo víc,
věř, se mnou nevyzískáš skoro nic./Ženě v zeleném se udělá nevolno
a je odnášena Mladými divoženkami
ven/

Zabálk

/hledí chvíli na Peera s hlubokým opovržením;
nato říká/

Mlaťte s ním, děti, o skalní stěnu!

Trolíci

Ale ne, táto, zahrajem si spíš
na kočky, jak si podávají myš.

Zabálk

Hřejte si. Já půjdu zaspát svůj vztek.

Peer Gynt

/štván Trolíky/

Nechte mě, vy skřeti! Ať vás neproženu!

/Chce utéci komínem/

Trolíci

Kousni ho vzadu!

Peer Gynt

Au!

/Chce dolů sklepní chodbou/

Trolíci

Ucpěte díry!

Dvorní trol

Jak se tu baví dnes náš dorost milý!

/sápeš s malým Trolíkem, který se mu zakousl
do ucha/

Pust', spratku!

/ohodí Perra přes prsty/

To je princ, a tys holomek!

/Peer Gynt chce pryč, ale přemožen
padne/

A teď oči!

/snízí pod chumlem Trolů/

Maminko, už mi oči rvou!

/Kostelní zvoný zvoní v dálce/

Kraské zvonce! To farské krávy sem jdou!

/Trolové prchají s rámusem, skřekem
a vytím. Sín se zřítí a všechno zmi-
zí/

10. obraz

Peera Gynta je slyšet, jak velkou větví seká
sám sebe.

Odpověz! Kdo jsi?

Já sám.

Z cesty se hni!

Obejdi to, Peere! Místa dost. Obejdi.

/bije a seká/

A kdo jsi ty?

Já sám.

Tu odpověď si strč
za klobouk. Mluv jasně! Nebo radši mlč!
C • jsi?

Velký Oklikoun.

Jasna přibývá.
 Záhada, dřív černá, je teď šedivá.
 Z cesty, Oklikouně!

Obejdi to, Peere, sic...

Jdu skrz!

/Bije a seká dál/

Už pad!

/Chce jít dál, ale zase narazí/

Co to? Je jich víc?

Oklikoun, Peere Gynte, je jediný. On sám.
 Oklikoun, nezraněný, Oklikoun plný ran.
 Oklikoun už mrtvý, Oklikoun, který žije.

/zahodí větev/

Zbraň slouží kouzlům, má pěst z a m n e
 bije.

/Probíjí se skrz/

Tak! Pěstí věř, Peere, věř svému tělu.
 Haha, jsi, jak se zdá, z rodu spasitelů.

/se vrací/

Stejně je daleko kupředu i zpátky,
 dovnitř i ven - a krok stejně je vratký.
 Tedy jo! A tam je! Všude je ten čas!
 Sotva jsem vyběhl ven, uvnitř jsem už zas.
 Co jsi zač? Ozvi se! Anebo zmiz!

Oklikoun.

/tápe kolen sebe/

Ne mrtvý, ne živý. Mha. Sliz.
 Ani tvář, ani tvar! Jen v uších mi brní,
 jako když houf medvědů ze spánku vrní.

/Křikne/

Uhoď, no!

Oklikoun není blázen, Peere.

Bij!

Oklikoun nebije.

Musí! Ať se pere!

Velký Oklikoun bez boje vyhraje líp.

Být tu aspoň skříteček, který by mě štíp!
 Sok mi chybí do rvačky. Svrbí mě už dlaně.
 Teď snad chrápe, příšera. Oklikoune, vstan!
 Do rvačky!

Co má být?

Využij přesily!

Oklikoun nepotřebuje vůbec násilí.

/se kouše do paží a do rukou/

Takhle se zahryznout sám sobě do těla,
 at třeba vlastní krev ze žil pak vyvěrá...

/Je slyšet jako by návání křídel
 velkých ptáků/

Uštval ho náš Oklikoun?

Zvolna ho zdolává.

Všichni sem!

Máme ho!

Blíží se oslava!

Chceš-li mě, děvče, zachránit, pospěš si, tu
 jsem!

A k zemi neklop zrak smutkem vrchovatý.
 Mrskni mu do očí svůj zpěvník sponou spjatý!

Potácí se!

Máme ho!

Rychle, rychle sem!

Příliš drazé můj život byl by vykoupen
 ještě další trýzní těch obudných scén...

/Zhroutí se/

Oklikoune, tamhle pad! Jak bleskem zasažený.

/Z dálky je slyšet zvonění zvonů
 a zpěv kostelních písní/

/se rychle vytrácí do nicoty a říká posledním
výřechem/

Žije. Byl příliš silný. Stály za ním ženy.

III. obraz

V horách před Asinou salaší! Dveře jsou zavře-
né, je pusté a tiché.

/Peer Gynt leží u stěny salaše a
spí/

/se probudí, prohlíží si okolí tupým a líným
pohledem; odplivne si/

Mít takhle na zub teď ostrého slanečka!

/Odplivne si zas, a vtom spatří Helgu, která
přichází s košíkem potravin/

Ale vida, co ty tu pohledáváš, maličká?

To Solveig...

Kde je?

Kde? Taďy. Jdu k ní.

/z úkrytu v salaši/

Jestli se přiblížíš, uteču ti!

/se zastaví/

Bojíš se, že bych tě objal? Nevídáno!

Styď se!

Víš, kde jsem byl dnes v noci, panno?
Dovreská princezna se mi na paty věší.

Však se včera všemi zvony vyzvánělo.

A to, myslíš, že by mě dojmout mělo? -
Co je?

/plačky/ Ach, ty jen vždycky zaženeš ji!

/Běží za ní/

Počkej!

/ji chytí za ruku/

Podívej se, co tu v kapse mám!
Stříbrný knoflík! Vidiš? A ten ti dám,
kdybys o mně dobře promluvit chtěla.
Tedy máš..

/Dává jí knoflík/

Puť mně. Jsem z tebe celá...

/ji pustí jemně/

Já jen - víš - pros ji, aby na mě nezapomněla.

/Helga odběhne/

Třetí dějství

12. obraz

... chatou hluboko v jehličnatém lese. Sobí pa-
... Všeude hodně sněhu. Je soumrak. Peer Gynt
... poražené borovice.

Jsi teď psanec, holenku. Štvaná zvěř jsi.
Chceš-li jíst, sháněj si, co ti dají lesy
a vody. Chtěl bys kožich? Má ho sobí!
Chceš střechu nad hlavou? Sám si ji zrob.

/Zasekne sekuru, přejde ke dveřím chaty a při-
bílí velký dřevěný zánek; chvílemi se směje/

Zánek tu musí být, ať drží venku
trolí sběr, hejkaly i divoženku.
Zánek tu musí být, ať drží stranou
havěť všech skřetů nevyčválanou.

/Solveig přichází po pláni na ly-
žích; na hlavě má šátek na pokos a
v ruce uzlík/

Pomáz Bůh! Jistě mě nečekáš.
Ale vzkázals... Já vzpomínala... A tu mě máš.

Solveigi! To přece... Ach, jsi to ty?
Sem přišlas, do téhle samoty?

Helga mi přinesla od tebe vzkaz,
pak přišly další v různý čas.
Vzkaz bylo, co od tvé matky jsem znala,
vzkaz byly sny, které noc mi přála.
Pusté dny a trudných nocí řada
mně nesly vzkaz: jdi. A šla jsem ráda.
Tam život jak by hasnul a vad,
plakat jsem nemohla ani se smát.
Já nevěděla, jak smýšlíš ty sám,
věděla jsem jen, co musím, co mám.

Ale co tvůj otec? Odpověz...

Nemám už otce ani matku dnes.
Všech jsem se zřekla.

Jen abys, milá,
přišla sem?

Tak. Abych s tobou jen byla,
s těšitelem a druhem svým.

/S pláčem/

S Helgou byl rozchod přetěžký,
a otce ještě tíž ztrácím tak mladá;
nejtíž však tu, která život mi dala.
Hrozně mi bylo jich všech se vzdát
a všem jim, všem jim sbohem dát.

Viš ty, co zjara vyřkl soud?
Vyděděn, nemám už rodný kout.

Myslíš, že za majetkem tvým
já od svých drahých odcházím?

Znáš rozsudek? Kdekdo za tíhle lesem
může mě zabít, at jsem, kde jsem.

Když se mě cestou sem někdo ptal: "kam?",
řekla jsem, d o m ů že pospíchám.

Nač zámky, závory? Zbytečné jsou!
Tys mi teď nejlepší ochranou.
Když ke mně přišlas, abys tu žila,
neodvážím se k nám nečistá síla.
Kde bych byl tušil, že vrátíš se ke mně!
Ach, ale po tobě toužil jsem denně.
V té chatě byl bych moh žít sám -
pro nás dva teď větší přitesám.

Malá či větší - mně líbí se ten kout,
že volně dá se tu vydýchnout.
Tam dole dusno je nocí i dnem,
to napůl přimělo mě vydat se sem.
Sosny tu šumí a potok se třpytí...
Jaký klid! Jaký zpěv! Doma se cítím.

A víš to jistě? Že stále, jen spolu...?

Jsem v cíli. Nevede už cesta tam dolů.

Teď jsi má! Pojď, ať tě u krbu vidím!
Vejdi. Jdu jen pro dříví, nářadí sklídím.

/Otevře jí dveře/

/Solveig vejde dovnitř. On stojí
chvilku tiše, pak se radostí hluč-
ně zasměje a poskočí si/

U mě! Má princezna! A sám ji střežím!
Teď srohbím paláček od sklepů k věžím!
/Odehází/

/Vtom V. jde z lesiny starší Žena v
rozebrané zelené sukni. Ohyzdný kluk
s bankou na pivo v ruce pokulhává za
ní a drží se jí za šaty/

Brej večír, Peere větroplachu!

Kdo to?

Staří známí, Peere Gynte. Cožpak • to!
A jsme teď sousedé.

To je snad mámení.

Když sobě stavěls, i mně rostlo stavení.

/chce jít dál/

Mám naspěch.

Vždyckys měl naspěch, vím,
však já tě, neboj se, dohoním.

To je omyl, matko!

Teď není, ale býl,
když jsem ti věřila, cos mi přislíbil.

Co je to za žvásty? Já že přislíbil?

A ne? Ten den, kdy jsi u mého táty pil.
Zapomněls už?

Zapomněl jsem, co mi není známo?
Kdy že jsme se setkali naposled, má dāno?

Naposled? Bylo to, když prvně jsem byla tvá.

/Klukovi/

Dej tátovi loknout. Řekla bych, že si dá.

Tátovi? Máš v hlavě? Aby tě tři hromy...!

Koukej, heleď! Čuně se prej pozná po rypáku.
Nemáš oči? Nevidíš tu, že má hnáty chromý
jako ty zas paměť, táto darebáku?

Chceš mi tu nakukat...

Chceš t y se kroutit dál?

Co, tenhle kulhavý kluk...

Rychle se vypiplal.

Chceš mi tu, ty babizno, ještě vykládat...

Peere Gynte, jsi sprosták, podlý jak had!

/Plačky/

Můžu za to, že už nemám hezký vzhled
jako tenkrát, kdyžs mě lákal, až jsi mě svedl?
Cert právě při porodu shrbil mi záda
a s tím člověk moc pěkně už nevypadá.
Ale chceš mě vidět zas vábnou jako dřív?
Vyžen tu holku z chaty a spatříš div!
Vyžen ji, drahoušku, z očí i z mysli,
a mně se hned ztratí můj čumák syslí!

Táhni už, ježibato!

Až haprší a uschne!

Že ti dám po hubě!

Ale -? Tak to zkusme!

Já, milánku, vůbec nehodlám vzdát se,
a den co den se sem budu zas vracet,
u dveří si poslechnu, nakouknu dál,
a kdybys s ní se tam miliskoval,
k tobě se přilísám pro svůj díl,
abys nás obě dvě potěšil.
Tak buď zdrav, broučku, a už zas leť!

Pekelná stvůro!

Á, počkat, milý pane!

Vždyť svého kulhánka živit máš teď!

/Klukovi/

Chceš si jít k tátovi?

Já? K tomu? Da ne!

/Plivne na něj/

To spíš ho sekyrou šikovně máznout.

/líbá Kluka/

Heleďme, ten nemá hlavičku prázdnou,

náš milý vydařený potomek.
A jednou tátovi jistě dá flek!

/zadupe/

Kdy už vás vezme čert?!

Ten, co nám dal tebe?
Co tě dřív zahrálo, to tě teď zebe?
Zle s tebou bude!

Spíš jinou to zkruší.
Solveig, tu s nejčistší, nevinnou duší!

No jo! "Trpím nevinně", čert repetil,
když ho máma zbila, že táta se zlil!

/Odšourá se do houštiny s Kluem,
který hodí po Peerovi bankou/

/po dlouhém mlčení/

Nech to a obejdi, Oklikoun vždy radí.
Co teď? Z mého paláce je haranpádí.
A kolem ní jako by propast se tměla.
Je tu pusto, má radost zešedivěla.
Obejdi to, hochu! Vždyť od tebe k ní
jaképak tímhletem prodírání!
Projít skrz? Cestu snad našel bych si,
vím, cosi o lítosti, čet jsem to kdysi.
Jakpak to bylo jen, co v té knize čte se?
Všecko jsem zapomněl - a tady v lese
rada pro mne asi už nevynajde se.
Rozbít si všecinko, co bylo krásné,
a potom slepovat kousky a střepy?
Housle se takhle možná i slepí,
ne však zvon, aby zpěl, ani lampa - zhasne.
To přec byl přízrak, ten čumák babí!
A se vším hnusem zmizel pak zas.
Jen z očí zmizel mi - v mysli nezhas.
Vzpomínky plazí se, hupkají jak žáby...
Hned Ingrid, hned zas tři salašnice!
Přijdou si taky s rozhořčením
jako ta babizna vyžádat své?
Taky je zvedat már, objívat s chvěním?
O b e j d i: mít ruce dlouhé jak sosny
a nést ji - přec bys jí tak blízko byl,
že její cudnost bys potřásl,
a proto j d i k o l e m vzpomínek hroz-
ných.
Musím to obejít tak či tak,

bez prohry, bez výhry minout ten mrak.
Všechno to setřást, zapomenout. Odejít.

/Jde několik kroků k chatě, ale zastaví se/

Po tomhle jít k ní? Pošlapat její cit?
Vejít k ní společně s houfem trolů?
Mluvit a zamlčovat - takhle žít spolu?
Je večer před svátkem. S ní ho teď prožít?
Oddanost zneuctít, svou vinu zmnožit?

Solveig

Už jdeš?

Peer Gynt

/polohlasem/

Obejít...

Solveig

Co říkáš?

Peer Gynt

Počkej jenom.

Mám ještě těžkou práci nevyřízenou.

Solveig

Pomážu ti, máme si rozdělit břímě.

Peer Gynt

Ne, buď tam! Musím sám. V duchu buď při mně.

Solveig

Ale přijď brzy, ano?

Peer Gynt

Buď trpělivá, víš,
a čekej.

Solveig

Počkám, dokud se nevrátíš.

/Peer Gynt odchází lesní stezkou,
Solveig zůstane stát v pootevře-
ných dveřích/

13. obraz

Malá světnice. Večer. V krbu plápolá oheň z polenového dříví. Kocour na židli u nohou postele.

/Hse leží v posteli a hmatá neklid-
ně rukama po pokrývce/

Hse

Můj bože, on nejde. Čas letí.
Já ho snad nedočkám.
A koho poslat tu není.
A říct toho tolik mám.

Ach, jak ten kůl v plotě jsem sama.
 No, to byl soud! Kat je sper!
 Všecko nám odvezli, haďi,
 mně zbylo jen harampádí,
 jen postel a kocour. A Peer.
 Proč? Ingrid - ta přišla přec domů!
 Jen Peer - kdy přijde ten?
 Sám Luciper naved ho k tomu,
 že zkazil ten svatební den.
 Se mnou to jde už z kopce...
 Tak rychle ze dne je noc!
 Jen jestli na toho chlapce
 já přísná nebyla moc!

Peer Gynt /vejde/
 brý večer!

Peer! Chválabohu,
 žes přišel, že jsi živ!
 To, že sis trouf ses dolů,
 to je přec napodiv!

Peer Gynt Ať o život jde tu či nejde,
 já musel sem zajít - a dost.

Teď žvást, že se bojíš, jim přejde.
 A já můžu na věčnost.

Peer Gynt Co? Jaké to řeči slyším?
 A kam se ti odtud chce?

Ach, Peetre, ta s kosou se blíží:
 já jsem už u konce.

Peer Gynt /spíná ruce a chodí po světnici/
 Já bloud utek trýzni srdce
 a myslel, že teď je klid! --
 Co, studí tě nohy a ruce?

Ba, studí. Mám čas už jít...
 Ty, až zavřu navždy oči,
 tak zatlač mi je sám.
 Pak rakev ať přiveze kočí,
 a nějakou hezkou ať mám!
 Protože, víš...

Peer Gynt Mlč už, mámo!
 Jindy si řeknem víc.

Ise /se rozhlíží neklidně po světnici/
 Tak vidíš, jen tohle málo

nám nechali. Skoro nic.

Gynt

/sebou trhne/

Už dost!

/Tvrdě/

Já vím, vina je moje.
Ale nač říkat to zas?

Tvá ne, ale opilstvím to je.
Prokleté neštěstí, chlast!
I tys, hochu, rádně měl v hlavě.
Cos prováděl, čert už ví!
A na sobu jels předtím právě -
i z toho byls tumpachový.

Gynt

Teď, mámo, ty nesmysly nech
až najindý, nehí s tím spěch!

/Sedne si na okraj postele/

Teď povídejme si radši
jen tak, aby uběh nám čas,
a to, co nás trápí a tlačí,
to zapomen. Vzal to čas. -
Ach, tu je náš kocour, hele,
pojd, čičí, no skoč si, skoč!

Ten v noci jen pryč od postele,
a vyvádí, však víš proč.

Gynt

/odváděje hovor/

A co je tu nového, mami?

Isa

/se usmívá/

I - děvče tu jedno prý chce
jen do hor, jen hory ji mámí.

Gynt

/spěšně/

Co Mads Moen, má po veselce?

Isa

A říká se, ona že nedbá,
že staří jsou samý pláč.
Sám o tom už slyšels třeba,
a možná i radu znáš...

Gynt

Co kovář? Dál podkovy peče?

Isa

S tím špinavcem pokoj mi dej!
A co bys řek - kdo je to děvče?
No, trochu si zahádej!

Peer Gynt

Ne, povídejme si radši,
jen tak, aby uběhl nám čas,
a zapomeneme, co nás tlačí
a trápí a bolí nás.
Máš žízeň? Chceš, přinesu vodu?
A natáhni se! Jde to dál?
Že ne? - Koukněm na náhodu!
Vždyť já jsem v ní jako kluk spal!
Snad vzpomínáš, jak vždycky ke mně
si před spaním sedalas.
To pokrývku přitáhlas jemně
a písničky zpívalas.

Já vím: postel, to byly sáně -
když táta světlem se plet.
Ta pokrývka přehoz byl na ně
a podlaha sníh a led.

Peer Gynt

To nejlepší ale v té sanici,
snad vzpomínáš, mámo, i teď,
to byli přec mí rychlí koníci...

Já hned jsem si vzpomněla, hned,
že kocoura zapřáhli jsme -
ten na zářež byl nám vhod...

Peer Gynt

Pak na západ od měsíce
a od slunce na východ,
kde zámek nám zářil jak svíce,
jsme lítli jak o závod
s větrem, co od moře fičí.
Ty z prutu mělas bičík...

... a na kozlík vylezla.

Peer Gyn

"Hej, není ti, Peere, zima?"
jsi křičela - a já už klímal.
Ne, nebylas máma zlá.
Co hekáš?

No, že mě to tlačí.
Ta postel dnes studí jak led.

Peer Gynt

Zkus lehnout si dál, snad to stačí.
Tak - je to lepší teď?

Isa

/neklidně/

Ne, Peere, chci odtud pryč.

Peer Gynt

Co tě...

Jen pryč; pryč. Čím dřív, tím líp.
Co taky tu mám v téhle psotě?

Peer Gynt

S tím přestaň - a hned mi to slib!
Mám nápad! Víš, sednu si k tobě -
a zpívejme písničky, ne?

Spíš postilu chci v téhle době,
ach, je mi tak podivně.

Peer Gynt

Tam ve zlatém zámku je paní
a pánů! Král dává teď ples.
Chceš? - opři se o polštář saní
a sjedem tam ještě dnes.

Jen, Peere, jestli mě zvali...

Peer Gynt

Jsem oba dva zvění, dík králi!
/Přehodí motouž kolem židle, na níž leží ko-
cour; vezme do ruky hůl a posadí se v nohou pos-
tele/

Hop, vraníku! Ten letí, pane!
Snad, mámo, tě nezebe?
Ten zabírá! Inu, náš Grane
ví, že je to pro tebe.

Isa

Můj chlapče, co... co to tak zvoní?

Peer Gynt

Ty neslyšíš rolničky hrát?

Isa

Ne. To že jsou... rolničky koní?

Peer Gynt

Jsem na fjordu, hned přijde hrad.

Isa

Mám strach! Co to hučí a vzdychá?
A zas to hučí teď.

Peer Gynt

To les jen tak šumí a ztichá
a zas šumí. Jen hezky sed.

Isa

Tam vpředu se něco blýská...
či je to snad nějaký klam?

Peer Gynt

To hradní jsou okna už zblízka.
A slyšíš?

Isa

Ó!

Peer Gynt

Tancují tam!

Teď před bránou svatého Petra
už vidím, jak pokynul...

A zdraví?

Ba, čepičku větrá
a chystá už víno a stůl.

Co, víno? A zákusky nemá?

I má. Plná mísa jich je!
A nebožka proboštka sama
už kávu nám připravuje.

Ach, s ní že bych setkat se měla?

Tak často, jak budeš si přát.

Ó, Peere, to pocta je skvělá:
já, chudák, s tou dámou se znát!

/práskne bičem/

Teď do klusu, vraníku! Hop hou!

Ty, Peere, a nebloudíš snad?

/práskne znovu/

Znám silnici!

Sám se houpou
a mně je mdlo, chce se mi spát.

Hrad na kopci svítí nám, mámo,
tam skončíme jízdu už hned.

Já zdřímnu si, no, nevidáno,
a věřím ti, že umíš jet.

Hop! Do cvalu, Grane, ať stačíš!
Tam v zámku už sbíhá se lid,
a k bráně se všechno už tlačí:
to s matkou k nám jede Peer Gynt!
Cos ráčil to říct, svatý Petře?
Mou mámu že nepustíš dál?
Víš, horší se možná sem vetře,
ale lepší bys pohledal!
Já o sobě teď ani slova!
Sám můžu hned zpátky zas jet...
Když sklínku dáš, ve mně se schová,
když ne, však se nezboří svět.

Já vymyslel bájí až hrůza,
víc než baron Prášil jich znal,
a máme jsem řek, že je husa
a kejhá, když já rozštíp val.
Ale jí vy si hleďte tu vážit
a vzdávat jí patřičnou čest;
či kde byste chtěli už najít
duši lepší a ryzejší dnes?
Ó! Tady jde sám Otec Pánbůh!
Teď, vrátníku, abych se smál!

/Hlubokým hlasem/

"Ty, Petře, hán nedělej hanbu,
a matku Áse pušť dál!"

/Hlasitě se směje a obrátí se k mame/

No, ten se tam v bráně teď točí!
Já věděl! Teď poklonkuje!

/Úzkostlivě/

Ach, co je ti, mámo? Ty oči!
Jsou bez lesku... Co s tebou je?

/Jde k hlavám postele/

Víš, takhle se dívat, a na mě!
Tvůj hoch přišel k tobě, k mame!

/Jemně jí sahá na čelo a ruce; nato odhodí pro-
vázek na židli a říká tlumeně/

Ach tak, Grane! Jízda už končí
a zbývá jen zatlačit oči.

/Zatlačí jí oči a nachýlí se nad ní/

Dík za všechny dny, cos jich měla,
sta hubiček, výprasků víc...
Teď ty - co bys říct mi chtěla?

/Přitiskne tvář na její ústa/

Dík za jízdu nebi vstříc.

/vejde/

Ach, Peer ! - No, nejhorší bídu
přečkala zvesela.
Bože, jak hezky si spí tu -
či snad...

Peer Gynt

Ano. Umřela.

/Kari pláče u nebožky. Peer Gynt
přechází po světnici. Konečně se za-
staví u postele/

Hleď, ať ji řádně dáš pohřbít.
A já horám sbohem bych dal.

Chceš daleko jít?

Gynt

Až k moři.

Gynt

Tak daleko?

Gynt

A ještě dál.

/Odejde/

Č t v r t é d ě j s t v í

14. obraz

Na jihozápadním pobřeží Maroka. Palmový les. Stůl prostřený
obědu, stínící plachty proti slunci, rohože z rákosí. Hlou-
bí v háji visutá lůžka. Před pobřežím kotví parní jachta
nizorskou a americkou vlajkou. U pobřeží člun. Je před zápa-
dem slunce.

/Peer Gynt, hezký pán v prostředních
letech, v elegantním cestovním oble-
ku, se zlatým lornonem na prsou,
předsedá v čele stolu jako hosti-
tel. Master Cotton, monsieur Ballon
a von Eberkopf právě končí oběd/

Monsieur Ballon Gynte, jste skvělý hostitel!

Peer Gynt Tím je spíš moje pokladnice,
kuchař a stevard.

Master Cotton Very well,
na zdraví všech nás do čtveřice!

Von Eberkopf Abych se k věci vrátil znovu:
vy že jste nikdy nestudoval?
Do kapsy byste i vědce schoval.

Peer Gynt Jak jsem už jednou na to šel,
jsem učiněný samouk.
Metodicky jsem neučil se,
zato však myslel, někdy vžil se,
a něco vyčet tu a tam.
Studovat začal jsem v starším věku,
a tím, jak každý ví snad sám,
visí kus problému na člověku.
Proto jsem v knížkách čet na přeskáčku,
pak máte z učení spíš hračku.
Čít se hltavě není vtipné.
Ber jen to, co se ti právě šikne!

Master Cotton Well. Praktik!

Peer Gynt /si zapálí doutník/

Milí přátelé,
vzte si životní můj běh.

Jak jsem se dostal na Západ?
 S prázdnýma rukama jsem tam vpad,
 na duchu chřad jsem i na těle,
 v práci jsem zažil mnoho běd,
 abych si vydělal na oběd.
 Štěstí se na mě však usmálo
 a osud mi přál nemálo.
 Šlo to. A že jsem nebyl líný
 zbohat jsem z lodí, z rejdařiny.
 Mé lodi brázdily oceány
 a já byl úspěchem uhýčkaný...

Master Cotton

S čím jste měl obchod?

Mr. Gynt

Většinu
 měli v to- černoši pro Karolínu
 a sošky bůžků pro Čínu.

Monsieur Ballon

Ei dono!

Mr. Berkopf

Zum Teufel, pane Gynte!

Mr. Gynt

Vidíte v tom snad jistou vinu
 a patrně si ponyslíte,
 že hříchem byl ten import masa,
 i když to byla prima rasa,
 a že to neladí se zákony.
 Já sám jsem taky měl ty sklony
 a ten kšeft byl mi odiozní.
 Věřte mi ale, lidi jsou hrozní,
 když jednou drápkem jen uváznou.
 Zisku se zříkat je těžkou hrou!
 A tak jsem v dodávkách svých Číně
 vyřešil obchod objektivně:
 bůžky jsem vez tam vždy na jaře
 a každý podzim zas faráře.
 S nimi tam ovšem šly Číňanům
 bible i punčochy, karty i rum.

Master Cotton

Vše se ziskem...

Mr. Gynt

Yes. To je hlavní.
 A šlo to. Byli neúnavní:
 za bůžka, kterého prodal kněz,
 směl jeden kuli přijmout křest,
 čímž účín vyzněl neutrálně.
 Misie nesla plody zdárně:
 z pohanství nikdo neměl strachu,
 faráři drželi ho v šachu.

Master Cotton

A co to afrikánské zboží?

Mr. Gynt

I zde jsem podlel bázni boží.
Lán země koupil jsem na Jihu
a zavez tam poslední transport. Pění,
ti negři bylianou rozhyčkání!
Ba, musím přiznat bez chlubení,
že tátou jsem byl tomu kneni,
což vydalo též slušné jmění.
Stavěl jsem školy, aby ctnosti
křesťanstvím rostly do mnohosti.
Pak jsem dal sbohem plodným lánům:
plantáž jsem prodal, inventář,
živý i mrtvý, novým pánům.
Tak, doufám, není-li zpěvník lhář,
když veršem hlásá: dobro činí,
kdo nepravosti z cesty jde -
že chyby mé jsou smazané
a ctnostmi svými víc než jiní
že proti hříchům jsem držel stráž.

Monsieur Ballon

Vy jste Nor?

Mr. Gynt

Prosím, rodem ano,
to znamená: mám norské předky.
Duchem však - to už od kolébky -
světobčanství bylo mi dáno.

Master Cotton

To všechno znělo zajímavě,
ale sir, moh byste nám říci,
co se zlatem v své pokladnici...

Mr. Gynt

/s úsměvem/

... zamyšlím?

Michni tři

/se přiblíží/

To chcem vědět právě.

Mr. Gynt

No, rád mám hlavně cestování,
a proto jsem vás, milí páni,
vzal na palubu v Gibraltaru.
Chtěl jsem mít skupinu taneční,
jež podle tradice staleté
točila by se s trochou žáru
kol něho zlatého telete.

Herr Eberkopf

Sehr witzig!

Monsieur Ballon

Že ano?! Tak to zní.

Master Cotton

Nikdo se ještě neplavil
jen tak. I vy máte svůj cíl -
a ten je...?

Peer Gynt Stát se císařem.

Alchani tři Co?

Peer Gynt /přikývne/
Císařem!

Alchani tři Kde?

Peer Gynt V celém světě!

Monsieur Ballon A jak?

Peer Gynt No - zlatem vládnout všem!
Tehle plán ovšem není nový,
mě touze od dětství už hoví,
kdy na trávě jsem sníval v létě.
Já čet jsem jednou - kde, už nevím:
kdybys vlád třeba světem celým
a přitom sama sebe ztratil,
všechn svůj zisk bys v nic obrátil.
Tak nějak to tam psáno bylo.
A na tom buduji své dílo.

Im Eberkopf Co však to gyntské "já sá" značí?

Peer Gynt Toť tvářčí záměr, za nímž kráčím,
všecko, čím moje tepny bijí
a čím sám jako Peer Gynt žiji.
A stejně jako Bůh musí mít zemi,
aby vlád v jejích oblastech,
právě tak zlata třeba je mi,
mám-li co císař stát v čele všech..

Monsieur Ballon Vždyť zlato máte.

Peer Gynt Jen nakrátko!
Stačí tak pro malé knížátko.
Já ale vyšší cíle dám si:
být Gyntem pro celé zeměpásky,
být Gyntem od hlavy až k patě.
Můj cíl se vybarvuje zlatě!
Dnes večer vyplujem na sever.
Vy asi neznáte tu zprávu
z novin, co přišly mi v Gibraltaru:
zprávička věru k pohledání!

/Vstane se sklenicí v ruce/

Za odvážným jde štěstí, páni,
jak za lovcem jeho teriér.

Všichni tři. Co je?
 Peer Gynt Co? Hellas vzbouřila se.
 Všichni tři /vyskočí/
 Cože? Ach! Řekové...
 Peer Gynt Povstali zase.
 Všichni tři Kurá!
 Peer Gynt A Turek v rejži je.
 Monsieur Ballon Na frontu! Za čest řeckých zbraní!
 Já naše pošlu jim z Francie.
 Master Cotton Já dodávkami spasím je!
 Herr Eberkopf Já vyhotovím provolání!
 Monsieur Ballon
 /padne Peeru Gyntovi kolem krku/
 Promiňte, přáteli, že jsem chvíli
 zapochyboval o vašem cíli.
 Herr Eberkopf /tiskne Peeru Gyntovi obě ruce/
 Verzeihen Sie mir, že já, hňup,
 už málem myslel, že jste lump.
 Master Cotton Toť příliš! Pro mne byl jen blázen.
 Well. Teď jsme každý řádně zchlazen.
 Monsieur Ballon A vyplujeme ještě dneska
 do Řecka s pokladnou a lodí?
 Peer Gynt /pohrdavě zafuní/
 Děkuji. Se slabším nerad chodím.
 Já s penězi jedu do Turecka.
 Herr Eberkopf Nicht möglich!
 Monsieur Ballon Vtipné, i když jen žert.
 Master Cotton Co z toho mám teď vyrozumět?
 Peer Gynt /chvilku mlčí, opře se o židli a naladí obli-
 čej do povýšenosti/
 Poslyšte, páni, vzal to čas,
 i když to bylo hezké dost:

z přátelství zbyla sotva kost.
 Nechápete mě a já vás.
 Nu, rozejd'm se radši včas.
 Kdo nemá nic, ten at si troufá.
 Když ze světa ti patří skoupá
 hroudička, menší než tvůj stín,
 můžeš jít do všech divočin.
 Ale já, který sedím v suchu,
 netoužím po frontovním ruchu.
 Jděte si k Řekům. Rád vás k nim
 zdarma a ve zbrani vylodím.
 Čím boj tam rozdmýcháte víc,
 tím líp mi bude z investic.
 Držte se! Za právo, svobodu vpřed!
 Hurá! A Turka rozkrájet!
 Ať vaše čest se krví zkropí
 na hrotech janičářských kopí.
 M n e omluvte však:

/uhodí si na kapsu/

nejdu se bít.
 Jsem sebou sám - sir Peter Gynt.

/Rozevře slunečník a odchází do palmového háje,
 kde lze zahlédnout visutá lůžka/

Monsieur Ballon Lump, který nemá za mák cti.

Mister Cotton Copak čest! Myslete na ty suny,
 které nám ujdou u samé huby,
 když Řekové Turky rozdrtí!

Monsieur Ballon Já už se viděl tam při víně,
 po boku krásné Řekyně.

Monsieur Berkopf Já kulturu své veliké vlasti
 viděl už na cizí kraje se klásti.

Mister Cotton Mne reálné ztráty nejvíc mrzí -
 Goddam! - že proléval bych slzy.
 Já měl už Olymp zpachtovaný!
 Ta hora, pokud je mi známo,
 má v sobě měděnou rudu - ano,
 mnou Olymp znovu byl by slavný.
 A řeka Kastale, známá všem,
 dá svými slapy sílu voční,
 jak zjistil jsem už propočtem,
 o hodně víc než tisíc kaní!
 Padne-li Řek a s ním náš sen,
 jsme ztraceni - i naše zisky.

Monsieur Ballon Hrome! Chrám štěstí byl tak blízký -
 a teď tu hrobka je místo něho...

Cotton/se zařetoupěstí směrem k jachtě/

V té černé rakvi je uzavřen
zlatý pot lidu černošského
pro naboba.

Barkopf

Halt! Nastavte uši:
Gyntovo císařství se ruší!
Za mnou!

Ballon

Co chcete?

Barkopf

Moc. A pádnou!
Posádku získám velmi snadno,
jenom co dozví se, s kým a kam
popluje. Tu jachtu zabírám!

Cotton

Vy - co?

Barkopf

Té jachtě velím sám!
/Jde k člunu/

Cotton

Můj instinkt říká mi: je radno
zabírat s ním.

/Jde za ním/

Ballon

Jsem znechucen.
Pirátské spiknutí! Ale - enfin!
Nechci zde trčet nečinně:
podvoluji se většině.

/Jde za nimi/

15. obraz

Na místo na pobřeží. Měsíční svit a plující mraky. Daleko
odplouvá jachta plnou parou.

/Peer Gynt běží podél břehu. Brzy
se štípe do ruky, brzy zas vytřeš-
těně hledí na moře/

Gynt

Příšerný klam! Sen! Vzbudím se snad?
Odplouvá! A jaký spěch a chvat!
Je to sen. Fil jsem a mám v hlavě.

/Stiskne ruce/

Přece tu nemůžu unájit! No právě.

/Rve si vlasy/

Mámení jen, zlý sen mě splet!
Ach ne... Hu! Je to pravda, žádný klan.
Přátelé? Ne, lotři! Můj Pane, suď sém.
Tys moudrý a spravedlivý. A suď je hned!
Kéž by tvůj strašlivý trest je smet!

/Se vztaženými pažemi/

To jsem já, Peer Gynt! Ó, Pane, mě chraň!
Sic tu bídně zhynu. Tys teď má zbran.
Dej, ať loď couvá, ať mi spustí člun.
Lanoví zmotej těm zlodějům!
Vyslyš mě - a jiné věci teď nech!
Svět se ti nezboří, a já nám spěch!
Viďa ho! Neslyší! Však už ho známe.
Hezky to vede! Má pomoct - a zklame.

/Kývá nahoru/

Slyš mě! Já ulehčil černochoům dřinu!
Misionáři jsem zásobil Čínu!
Já pomoh Tobě, mně pomoz teď Ty.
Ó, pomoz mi na loď!

/Ohnivý paprsek vyšlehne z jachty
vzhůru a vyvalí se hustý černý dým.
Je slyšet duté zadunění. Peer Gynt
vykřikne a zhroutí se do písku. Po-
nenáhl se kouř ztrácí. Loď zatím
zmizela v moři/

/Peer Gynt bledý a zaražený/

Meč odplaty!
Šli ke dnu, a se vším a ne bez muziky.
Ó, šťastná náhoda, máš mé díky!

/Dojat/

Náhoda jenom? Ne, bylo v tom víc.
Ke spáse já šel, oni zkáže šli vstříc.
Dík Tobě, Pane, že střežils mě bděle,
přestože hřešil jsem duší i tělem.

/Hluboce vydechne/

Ach, jaký pocit to náramný
požívat zvláštní Tvé ochrany!
Ale v poušti? Kde budu jíst a pít?
Jen klid. On ví, jak to zařídit.
Jen strpení!

/Hlasitěji a lichotivě/

On přec., On nedovolí,
abych tu zašel jak vrabeček holý!

Jenom mít pokoru a čas mu dát.
Nezoufat! Pán už ví, co udělat.

/Ustrašeně vyskočí/

Eyl to snad lev, co zkoušel svůj řev?

/S cvakajícími zuby/

Ne, nebyl...

/Vzmuží se a rozhlíží se kolem/

Jenom strom kdyby byl blíž!
A je! Je! Tamhle vidím háj palem a akátů.
Ve větvích budu mít noční skryš.

/Vyšplhá se na strom a usadí se tam pohodlně/

Jak krásné ducha to povznesení!
Teď jen znát z modliteb pár vhodných citátů...
Protože, jak psáno a známo všem:
člověče, nechval dne před večerem.
Nu, víru mít je víc než mít jmění.
Ať Bůh vše řídí. On ví, kolik snesu
z kalicha hrůzy vypít děsu.
Má pro mě otcovské pochopení...

/Utkví na okamžik pohledem na moři a šeptá si
s povzdechem/

I když zas - ekonom, to teda není!

16. obraz

...é jítro. Kamenitá krajina s výhledem na poušť. Na jedné
...é skalní roklina a jeskyně.

/Zloděj a Přechovávač v rokli s cí-
sařovým koněm a rouchem. Kůň, boha-
tě nasedlaný a vystrojený, stojí
uvázan k balvanu. Zdáli se blíží
skupina jezdců/

Zloděj

Bodliny kopí
už se blíží,
vída, vída.

Přechovávač

A na mou hlavu
kat už shlíží.
Bída, bída!

Matěj /zkříží ruce na prsou/
Syn, táto, kradě teď
jako tys kradl.

Přechováváš Mě táta učil zas
přechovávat.

Matěj Osud svůj žij dál a chraň:
sám sebou být nepřestan!

Přechováváš /naslouchá/
Slyším kroky... Tam!
Nanem pryč! Jen kam...

Matěj Jeskyně je hluboká,
a velká milost proroka.

/Odvedou rychle koně s bohatým lu-
pem do jeskyně a sami utečou. Jezd-
ci se mihnou vpovzdálí kolem a ztrá-
cejí se na obzoru/

Starý Gynt /přichází přirézává si píšťalu z rákosu/
Jaký to jitřní čas! Ani mráček.
Chrobák si v štěrku valí svou kouli,
hlemýžď se přestal v domečku choulit.
Nu, ranní ptáče dál doskáče.
To ticho! Ach, vy venkovské ráje,
jak jsem vás zanedbal nechápavě!
Proč, nač se zavírat do velkých měst,
kde každý lump může do bytu vlézt!

/Zapudí myšlenky, zapálí si doutník, natáhne
se a upřeně hledí do pouště/

Jaký to nesmírný pustý lán!
Tam v dálce až se prochází pštros.
Jakýpak měl asi Pánbůh plán,
když tohle stvořil? Žádný hvozd,
mrtvá poušť, pramínek nikde, a jen
spálená, neplodná rozlehlá zem.
Je to snad moře, co šíří se, třpytí
až k východu? Ne. Je to jen zdání:
jen na západě se moře dme, svítí -
hory ho nepustí sem ke žhavým plénám.

/Napadne ho myšlenka/

Ty hory tvoří jen úzký lem...
Jejich hráz prokopat kanálem -
a příval života v šíř i dál
žhavý ten hrob by pak zaplavoval!

Svěží vzduch dusno a žár by odvál,
 na střechy déšť by čile zabubnoval,
 lidi by stavěli město i ves,
 trávníkem obrost by palmový les.
 V tom rajském přímořském zeměpásu
 usídlil bych pak norskou rasu.
 Ta seldká krev je přec královsky čistá
 a smíšená s arabskou krví jen získá.

/Vyskočí/

Jen kapitál mít a pryč bude hoře.
 Zlatý klíč ku bráně modrého moře!

/Ve skalní jeskyni zařehťá kůň. Peer Gynt jde
 blíž/

Cože, kůň?

/Vyvádí ho z jeskyně/

A šaty! Šperky! I zbraň!
 K nevíře! Jako by čekaly na mě.

/Oblékne si na své šaty cizokrajné roucho a
 dívá se na sebe/

Sir Peter - teď Turek od hlavy k patě.
 Uhodneš člověče, co čeká na tě?
 Ani tys netušil, co se tu stane,
 ale teď cválej, můj nový Grane.

/Vyskočí do sedla/

Třmeny jsou doslova jak zlaté střevíce.
 Však podle postroje odhadneš šlechtice.

/Cválá do pouště/

17. obraz

Stan arabského náčelníka, osamělý, v oáze.

/Peer Gynt v svém orientálním oble-
 čení odpočívá na poduškách. Pije
 kávu a kouří z dlouhé dýmky. Anitra
 a skupina dívek tančí před ním při
 tlumené hudbě/

Peer Gynt

Čet jsem a za pravdu to cením:
 "nikdo v své vlasti prorok není".
 Tady se líp život vydaří
 než s americkými rejdaři.

Být sebou sám jen pomocí zlata
 je stavět na písku, je vlastně ztráta.
 Hodinky, prsteny - to jsou věci,
 kterým dáv ctitelů se klaní.
 Před zlatou jehlicí smeká se přeci -
 a člověk, vlastník, ten je až za ní.
 Být prorokem, to mi říká už více:
 máš jasno, kde stojíš, a když už
 zabereš, máš slávu s á m, co muž
 a osobnost, ne tvá pokladnice.
 Uši, co jsi - a tím jsi sebou sám:
 bez hlasování a přízně něčí,
 bez náhod, kterým bys za něco vděčil.
 Prorok, ó, na to já rád se dám.
 A dostal jsem se k tomu tak naně:
 jak na sobě jsem přešel Gjendin,
 s koněm teď vjel jsem zas do legendy -
 jen pouští zacvélal a padl jsem na ně,
 ty děti africké přírody.
 A hned šla radost všemi stany:
 přišel k nim prorok očekávaný!
 Mám je snad zbavit té pohody?
 Prorocká zvěst jen, já nelhal vůbec,
 jen přišel - a zkazit hru, byl bych blbec.
 Ostatně můžu se stáhnout vždy,
 nejsem přec vázán a věc se má
 tak, že je víceméně soukromá.
 Můžu zas odejet, kůň čeká, krátce:
 jsem tady pánem situace.

/se přiblíží ke vchodu/
 Vševládný!

Rci, Anitro, co chceš.

Synové pouště se před stanem ptají,
 můžou-li spatřit tvou tvář.

Ale kdež!

Řekni, ať před stanem posečkají,
 že jejich modlitby slyším i zde.
 Dodej, že ve stanu nechci muže.
 Muži jsou, děvenko, plemeno zlé.
 Ti by tě svlékli, promiň, i z kůže...
 Víš, co mi provedli? Slyš: okradli mě!
 Co pryč, to pryč. Teď tančete, ženy!
 Prorok chce být co nejlíp obsloužený.
 A můj stan, můj hrad, vypadá slibně.

/Dívky tančí dál/

/Peer Gynt sleduje očima Anitru při tanci/

Nožky jak paličky na bubnu - čilé!
 To děvče vsutku je roztomilé.
 Jen její až extravagantní formy,
 že popírají estetické normy.
 Co je však krása? Konvence jen,
 mince jen pro jisté místo a den.
 I její nožky sic, to je jisté,
 ba ani ruce nejsou čisté;
 to jí však v podstatě sotva vadí -
 spíš v rámci žánru to víc jen svádí.
 Anitro!

Anitra

/se přiblíží/

Otrokyně tvá slyší.

Peer Gynt

Jsi svůdná děvka. A prorok sám
 je dojat tvým pávabem. O tom ti dám
 hned důkaz: jsi přijata do rajských výší,
 kde za příčinou tvé vzácné krásy
 svou hurisku z tebe udělám!

Anitra

No, já bych chtěla spíš...

Peer Gynt

Co by sis přála?

Anitra

Del bys mi...

Peer Gynt

No, co?

Anitra

/ukáže na jeho turban/

... ten krásný smaragd?

Peer Gynt

/polichocen podá jí šperk s drahokamem/

Anitro, rodná ty dcero Evy!
 Vábíš mě jak magnet... Muž někdy neví,
 jak výstižný je verš - kým už byl psán? -
 "das ewig weibliche zieht uns an"!

17. obraz

Horavanní cesta. Oáza leží daleko vzadu.

/Peer Gynt cválá pouští na svém
 bělouši. Anitru má před sebou v
 sedle/

Anitra Pust', aic tě kousnu!

Peer Gynt Ty šelmičko malá!

Anitra Co chceš?

Peer Gynt Aby kočka s myškou si hrála.
Unést tě, má hnědá odalisko!
Milostný náš ráj je už blízko.

Anitra Styď se! Ty, starý prorok...

Peer Gynt Ty kráto!
Já - starý? Jak můžeš...! Nechápu to.

Anitra J s i vůbec prorok?

Peer Gynt Jsem císař tvůj!

/Chce ji políbit/
Jen se mi jak hádš nevykrucuj.

Anitra Dej mi ten prsten, co na prstě máš.

Peer Gynt Všecko, má Anitro, oč požádáš.

Anitra Tvá slova - písně jsou. Znějí tak sladce.

Peer Gynt Slast je být milován, zamilovat se!
Sesednu, ty sama zůstan v sedle.

/Podá jí jezdecký bičik a sesedne/
K tvé počtě půjdu pěšky vedle
a jako otrok povežu koně.
K tvé počtě jdu pískem k zemi skloněn,
dokud mě úpal nezdolá.
Když se to vezme tak dokola,
jsem mladý: bláznění, žert je znak mládí.
Mít jenom trošku fantazie,
usoudila bys: můj milý mě svádí
a chce se kočkovat dovádívě.
Ergo: je mladý a mládí s ním šije.

Anitra Ano, jsi mladý.

/Ukáže na darovaný prsten/
A jiné nemáš?

Peer Gynt Viď, že jsem! Tuháš! skočím si čardáš.
/Tančí a zpívá/

Já jsem teď přešťastný kohoutek!
Klofni mě, moje slepičko.
Hop! Teď se proběhnu maličko -
to že jsem šťastný kohoutek.

Anitra

Potíš se, proroku. Ne, abys roztál!
A dej sem svou torbu, tíží tě, zdá se.

Peer Gynt

Jak něžný ohled! Nu, vem ji ty zase.
Nač je mi zlato, když lásku jsem dostal.

/Opět tančí a zpívá/

Mladý Peer Gynt je blázínek
g neví, na které noze by stál.
Čerta! - řek Peer, ať jen tanec jde dál!
Mladý Peer Gynt je blázínek.

Anitra

Jak ladně, půvabně prorok tančí!

Peer Gynt

Nech proroka! Šaty změňme si radši.
Svleč se!

Anitra

Ne. Tvůj kaftan je velký na mě
a punčochy úzké. Marná práce.

Peer Gynt

Dobrá.

/Klekně/

Tak silnou bolestí zraň mě -
vždyť srdce milující trpí sladce!
Až přijdem domů, na můj zámek...

Anitra

Jak daleko tam ještě máme?

Peer Gynt

Ó, tisíc mil.

Anitra

Tak moc?

Peer Gynt

Ale tam
útulný koutek ti přichystám...

Anitra

Děkuju, i bez něj půjde to hladce.
Chtěls bolest...

Peer Gynt

/vstane, složí ruce na prsou a skloní hlavu/

Mučivou, Anitro, ano,
a silnou, leč krátkou - tak na tři dny...

Anitra

Já, jak vidíš, poslouchám proroky!

/Švihne ho jezdeckým bičíkem pořádně přes prsty
a cválá pouští nazpátek/

Žij blaze!

Gynt

/stojí dlouho jako bleskem omráčen/

Tohle je neslýcháno!

Totéž místo o hodinu později.

/Peer Gynt si uvážlivě a zamyšleně
svléká turecké šaty, kus po kuse.
Nakonec vytáhne z kapsy u kabátu
svou cestovní čepičku, dá si ji na
hlavu a stojí tu opět ve svých evrop-
ských šatech/

Gynt

/zahodí turban daleko od sebe/

Tam leží Turek a tady jsem já!
Ten cizácký styl je bláznivina.
Dobře, že vězel jen v hábitu
a nevnik mi, řekněme, do citu.
Proč jsem se na tom pohanství zhlíd?
Lepší je přece jen křesťansky žít.
Jsem sice oškubán, moc oškubán,
něco však přec ještě v záloze mám,
jak v Americe, tak v kapse tady:
nemusím rozmnožit žebrácké řady.
Takhle to bude snad nejlepší...
Nejsem už vázán na dopravu.
zavazadla mě netíží -
jsem pánem situace. A jsem v právu.
Jen která cesta teď povede k štěstí?
Moudrý se pozná z volby na rozcestí.
Já správnou volbu jistě už svedu -
Už to mám! Trochu jsem pěstoval vědu...
Pomocí Beckrovy chronologie
vydám se do hlubin historie.
Mám sice předběžné vzdělání vadné
a chod dějin postihnout není snadné,
ale co! I z díla neodborníka
může cos originálního vznikat.
Chci však jen minulost osvojit si,
vyhnout se dnešní lidské tlačení.
Současnost nemá za groš ceny,
lidský rođ bez vzletu, bez činů je,
bez víry kamsi jen pochoduje...

/Pokrčí rameny/

A nejkřehčí odrůda - to jsou ženy!
/Odejde/

18. obraz

Den daleko na Severu. Roubená chata ve vysokém lese. Ote-
vře se velké dřevěné zámek. Nade dveřmi sobí parohy.
Koz u domovní zdi.

/Žena prostředního věku, světlá a
krásná, sedí na výsluní a přede/

/pohlédne zběžně dolů k cestě a zpívá/

Snad uplyne zima i jarní zas doba,
a po ní nové léto a celý rok znova;
já dobře však vím, že vrátíš se sem,
a čekám tě, čekám, jak slíbila jsem.

Bůh pomoz ti, kdekoliv teď světem jsi štván.
Bůh potěš tě, vejdeš-li snad do jeho bran.
Já počkám, můj milý, až vrátíš se k nám;
a čekáš-li tam nahoře už - sejdem se tam.

19. obraz

Snice Gízy. Veliká, ze skály vytesaná sfinga. V dáli věže
Káhiry.

/Peer Gynt přichází, zevrubně si pro-
hlíží sfingu, brzy lornou, brzy do
trubičky stočenou rukou/

Peer Gynt

Kde jsem já, k sakru, už podobnou příšeru
potkal? Tu na jihu? Či snad na severu?
Kde jen? - Ale at to je tak či tak:
byl to člověk? A byl-li - jakýpak?
Memnon je, zdá se mi, stejně divný tvor
jako ti staříci z dovreských hor:
jak tam dřepěl vznešeně na kusech sloupů,
s pohledem soběstačných trolů a troupů!
Tady ten však, podivný zvířecí zjev,
kříženec, napůl žena a napůl lev -
že ho snad z nějaké pohádky znáš?
Z pohádky? Ach, už vír, kde to bylo!

To je přece Oklikoun, ten slizký chám!
Co ran jen dostal! - ne, horečku měl jsem,
takže jsem v boji byl tím větším snělcem.

/Popojde blíž/

Podobné oči, rty, zde jako tam...
Nehledí tak tupě, spíš mazaně hledí,
ale ta podobnost jinak tu sedí.
A ve dne, jak vidím, má zadek lví.
Znáš ještě hádanky? Hned to zviš,
umíš-li odpovídat jako z listu.

/Volá na sfingu/

Oklikoune, kdo jsi?

/za sfingou/

Ach, Sfinx, wer bist du?

/Begriffenfeldt vyjde z pozadí sfingy/

Begriffenfeldt Člověku!

Gynt Ne ozvěna, byl to jen turista.

Begriffenfeldt/se projevuje různými neklidnými pohyby/

Vědecký zájem můj vrcholí dojístě.
Jetzt eine Lebensfrage! Promínte, pane:
co vás sem, prosím, právě dneska táhne?

Gynt Návštěva. Je to můj kontakt z mládí.

Begriffenfeldt Was? Sfinx?

Gynt /přikývne/ Jsme už staří kamarádi.

Begriffenfeldt Famos! A to všechno po této noci!
Hlava mi hoří - jako při nemoci!
Vy ho znáte? Mluvte! Jeho jméno chci znát!
Co je on?

Gynt Co on je? To vám řeknu rád:
on je o n s á m .

Begriffenfeldt/vzrušeně/ Hoho! Ta obří záhada
se mi jasní. Je to jisté, že ten zde,
je on sám?

Gynt Jak to řek', tak mi to napadá.

Begriffenfeldt "On sám"! Jaký obrat v mém hodnocení!

/Smekne klobouk/

Vaše jméno, pane?

Peer Gynt, od narození.

/v tichém obdivu/

Peer Gynt! Alegoricky! Jak by ne!
Peer Gynt! Tot přece ono tajemné,
o jehož příchodu byl jsem zpraven v pátek.

Vida! A teď mne tu očekáváte?
Jaká shoda! Opět se čekalo na mne.

Peer Gynt! Toť hlubins plus záhadný hrot.
Co slovo, to znak vědy přenášatelné!
Co jste?

/skromně/ Já vždycky jen na tom se shod,
že budu sám sebou. Zde je můj pas.

Ten spodní záhadný tón už je tu zas!

/Popadne Perra Gynta za zápěstí/

S císařem badatelů teď rychle do města!

S císařem? Je tohle skutečnost či klam?

Císař je nalezen! Jdem!

Jsem tu už znám?

/ho táhne s sebou/

Císař badatelů na bázi vlastního "já".

20. obraz

Velké nádvoří s vysokými zdmi a budovami kolem. Za-
mčené, železné klece.

/Tři Strážcové na dvoře. Přichází
čtvrtý/

Schafmanne, kdepak je pan generální?

Vyjel si někam ven časně ráno.

Myslím, že v noci měl neklidné spaní.

Pst! Pozor na něj! Právě přichází bránou.

/Begriffenfeldt přivádí Peera Gynta,
zamyká bránu a klíč dává do kapsy/

/pro sebe/

Namouduši, pán je to nesmírně vzdělaný:
málem všechno, co mi řek, nejde mi do hlavy.

/Rozhlíží se/

Tohle je tedy ten klub učených lidí?

Jawohl. Jak to uši slyší a oči vidí.
Sedmdesát badatelů bylo tu dřív,
dnes už čítá dvě stě jejich kolektiv.

/Volá na Strážce/

Schlingelbergu, Fuchsi, Schafmanne, Michle,
ať už jste v kleci! Ale rychle!

M y ?

A kdo jiný? Šup, saky paky!
Když se svět točí, musíme taky.

/Vstrčí je do klece/

Velký Peer přišel dnes časně ráno,
chápete? A tím je všechno dáno.

/Zamkne klec a klíč hodí do studně/

Ale pane doktore a řediteli...

To jsem byl dřív. Tak, to bychom měli.
A teď, pane Peere, mlčet umíte?

/s rostoucím neklidem/

Co je?

Jen žádný strach. Či se bojíte?

Doufám, že ne.

/Begriffenfeldt/ho zatáhne do kouta a šeptá/

Slyšte, absolutní rozum
zemřel nám tady včera večer v osun.

Bože můj!

Ano, je to přímo hrozné,
a v mém postavení krajně neúnosné,
neboť tento ústav se nazýval přec
až do té doby blázinec.

Gynt

Blázinec?!

Griffenfeldt

Už n e n í, chápejte!

Gynt

/bledý, tiše/

Chápu. Mé nervy!

Ten chlap se zbláznil a nikdo nic neví!

/Ustupuje/

Griffenfeldt/jde za ním/

Abyste mi rozuměl, prosím vás:
jestli jsem řek "zenřel", pak je to žvást.
Vyšel sám ze sebe, jako ta liška
barona Prášila z kůže své vyšla.

Gynt

Okamžik...

Griffenfeldt/no

drží/

Vlastně ne! Jako ú h o ř vyšel,
ne jako liška. Tak: okem jehlu... tiše!
Už se třepal na zdi!

Gynt

Co teď? Čím dál hůře.

Griffenfeldt

Kolem krku naříz a hups! - už byl z kůže...

Gynt

Zbláznil se dočista. Šílenec!

Griffenfeldt

Utajit se ovšem nedá taková věc -
takové vyjití ze sebe pak vytvoří
úplný převrat jak na souši, tak na moři.
Takzvaní šíleni včera v osm večer
stali se normálními v rámci naší péče:
konformními s rozumem v jeho nové fázi.
A toho logickým důsledkem zdá se
to, že zde včera ve stejném čase
takzvaní normální začali bláznit.

Gynt

Mluvíte o čase... Mám ho totiž málo.

Griffenfeldt

Váš čas? Mám nápad! To by tak hrálo!

/Otevře dveře a volá/

Všichni ven! V nový čas bez starých fint!
Rozum je mrtev! Ať žije Peer Gynt!

Gynt

Ale milý příteli...

/Choromyslní vycházejí postupně na
dvůr/

Griffenfeldt/slavnostně/

Dobrý den!

Úsvit svobody buď námi pozdraven!
Váš císař přišel k vám.

Císař?

Inu ovšem!

Jaká to čest pro mě, po tom po všem!

Jenom teď, prosím vás, pražádnou skromnost.

Ale taková pocta a taková hodnost!
Jsem na ni moc hloupý a pracalinký.

Muž, který rozluštil záhadu sfingy?
A je sám sebou?

Ba, v tomhle to vězí,
že já jsem sám sebou docela.
Ale zde, jak vidíte, o to zas běží,
být právě, abych tak řekl, m i m o své já.

Mimo? Ne, vy se v tom mýlíte zřejmě.
Jsme tu sami sebou až setzatraceně!
Jsme sami sebou v kompletním tvaru
a naše "já" jede na plnou páru.
Jsme sami sebou až do morku kostí,
ze svým "já" jdeme až do krajnosti,
a proto, máme-li císaře mít,
můžete jím být jen vy, Feer Gynt.

Čert mě vem!

Jen s chutí do toho! Slovem:
snad všechno na světě je zprvu nové...
Pojďte dál bez obav, kolego milý.

Je mi zle... a zdá se mi, že šílím.

Přechodný stav, brzy bude zas klid.

Přechod k čemu? Prosimte, musím už jít.

Blázníte?

Ještě ne. Ale strach mám.

/Poplach. Ministr Hussein se pro-
tlačí davem/

Zaslech jsem, že císař přišel k nám.

/Feeru Gyntovi/

To jste vy?

/zoufale/ Ano, tak je to už...

Děkuji. Zde jsou nóty k vyřízení.

/si rve vlasy/

Ale jo! Správně - čím dál tím hůř.

Ráčil byste počít mě namočením?

/hluboce se ukloní/

Jsem totiž péro,

/se ukloní ještě víc/

A já zase jsem
zdrchaný císařský pergamen.

Má potíž, Veličenstvo, je ta, že - zkrátka:
mě, péro, řadí mezi posýpátka.

Má potíž, pane péro, je zas dána
tím, že jsem psací plocha, ale nepopsaná.

Nač já jsem, lidi už nezjistí snad,
stále jen chtějí mnou posýpat!

Já ženě sloužil zas co vzácná kniha...
Mudrc či blázen - táž tisková chyba.

Považte, jaký to životní rmut,
být péro a nikdy nebýt přiříznut!

/s živým gestem/

Považte: být sobem, skočit krkolomně,
padat, nřít a nikdy nedotknout se země!

Mít nůž! Jsem tupý - chci se přiříznout!
Zhroutí se svět, jestli nebudu mít hrot.

Škoda světa, který se Bohu přec líbí
jak domácí práce, i když má své chyby!

Tu je nůž!

/si ho vezme/ Ach, budu lízat inkoust!
Jaká slast říznout se!

/Podřízne si krk/

Griffenfeldt/se uhýbá/ Chraň se na mě stříknout!

Gynt /s rostoucí úzkostí/
Držte ho!
/Snaží se Husseina podržet, aby nepadl/

Hussein Tak přece - mnou budou psát!
Nóty na stůl! Držte péro! Ach, jak jsem rád!
Pište mnou... a na hrob mi napište jen:
zemřel co péro... přitisklé na pergamenu.

Gynt /omdlévá/
Co já teď? Co jsem? Ty Velký, zkroť mou pý-
chu...
Jsem, co ty chceš: Turek... či Nor plný
hříchů...
Skalní trol... pomoz mi, jsem zřícená věž...
Nevím už, nevzpomenou si... jak se jmenuješ...
/Vykřikne/
Pomoz mi, ty - všech bláznů poručníku!
/Padne do mdlob/

Griffenfeldt
/se slaměným věncem v ruce přiskočí k Peerovi
a posadí se na něj obkročmo/
Hele ho! V prachu země končí jeho akce!
Je bez sebe! Nadešla jeho korunovace!
/Vtiskne mu na hlavu věnec a křičí/
Ať žije císař svých jástvenných afér!

Stefmann /v kleci/
Es lebe hoch der grosse Peer!

P á t é d ě j s t v í

21. obraz

palubě lodi v Severním moři poblíž norského pobřeží. Slun-
ce padá. Bouřlivé počasí.

/Peer Gynt, silný starý muž s šedi-
vými vlasy a plnovousem stojí na lod-
ní zádi. Šaty má poněkud zvetšelé a
obnošené. Sam je opálený a jeho obli-
čej má tvrdší výraz. Kapitán lodi u
kormidla vedle kormidelníka. Mužstvo
je na přední palubě./

Peer Gynt /se opírá o lodní zábradlí a dívá se upřeně k
pobřeží/

Ach, hallinský štít v rouše zimním
sluní se jak děda zimomřivý.
Jökel, jeho bratr, dřepí o kus dál,
ledový zelený plášť si už vzal.
A Folgefonna, ta krasavice,
jak panna v růžových šatech skví se.
Nebuďte blázni a větroplaši,
stáňte, kde stojíte, žuloví braši.

Kapitán /volá dopředu/
Dva ke kormidlu! A lucernu ven!

Peer Gynt Fučí to.

Kapitán Noc bude horší než den.

Peer Gynt Západ se mračí.

Kapitán Mračí.

Peer Gynt Milý muži,
připomeňte mi pak při účtování -
přidám něco mužstvu, že se tak tuží.

Kapitán Děkuju.

Peer Gynt Za řeč to nestojí ani.

Kapitán Ošklivý nečas.

Peer Gynt

Řeknete-li mně,
kdo z mužstva je na tom obzvlášť bídně,
hrábnu rád trochu víc do pokladny.

Kapitán

Hezký čin. Většina nemá život valný.
Každý už teď myslí na děti s ženou.
Jen ze mzdy dost těžko žít se tu dá,
ale když dostanou na přilepšenou,
navždy je bude hrát vzpomínka.

Peer Gynt

Co? Ženu a děti mají ti lidé?
Jsou ženatí?

Kapitán

Všichni, jak tu jsou.
Nejhůř je s kuchařem. Se mzdou sotva vyjde,
hlaději nich den co den návštěvou.

Peer Gynt

Ženatý? Někdo že doma ho vítá?
S radostí z návratu? Co?

Kapitán

Tak jest,
i v nouzi.

Peer Gynt

Když v noci vrátí se z cest,
jak je to?

Kapitán

Řek bych, že žena mu schystá
zas jednou, co rád jí.

Peer Gynt

A na stůl svíčku.

Kapitán

Třeba dvě. A k jídlu kořaličku.

Peer Gynt

Tam doma u krbu je jim blaze.
Dětičky hrají si na podlaze
s křikem, že vlastní hlas slyšet není.
Radostí fůra, což?

Kapitán

K nevyhovění.
Tak nějak je to. A proto váš slib
byl příkladný.

Peer Gynt

/uhodí do zábradlí/

A nebyl! Teď to vím líp!
Byl bych blázen! Peníze nejsou smetí.
Pro radost nějakých cizích dětí
se dřít? Ne! Na starého člověka,
na Peera Gynta nikdo nečeká.

Kapitán

Dělejte, jak chcete, vždyť vaše to je.

Správně. Ty peníze jsou moje, jen moje.
Zúčtuji, jen co kotvy padnou na dno.
Mám cestu v kajutě z Panamy až sem,
a pak vodku mužstvu. Dál platbu žádnou!
A jestli, pane, tak čert mě vem!

Dostanete svůj účet, jaképak krávy?
Promiňte, jde bouře z návětrné strany.

/Odchází na přední palubu. Setmělo
se. V kajutě rozsvítili. Vlnobití
přibývá. Mlha a těžké mraky/

Doma mít houf malých uličníků,
být komu potěchou, těšit se z díků,
být komu oporou na cestě své!
Myslí však někdo na mě? Vůbec ne!
Na stole světlo? Ne! Hezky jim zhasne!
Mám nápad! Všechny je opiju. Jasně.
Strážlivý z těch chlapů nebude jeden,
opilí přilezou k ženě a dětem!
Budou klít, do stolu s rámem bít -
rodinu musejí vyděsit!
Stará pak uteče s křikem a zlostí
i s dětmi. A bude po radosti.

/Loď se prudce nachýlí. Peer Gynt se
zapotácí a má co dělat, aby se udr-
žel/

No, pěkná houpanda se to žene.
A moře řadí dnes jak podplacené.

/Naslouchá/

Co je to za křiky?

/vpředu/

Vrak v závětrí!

/na můstku, velí/

Kormidlo k větru sraz! Pozoruj před!

Jsou na vraku lidi?

Já tam vidím tři!

Na vodu s člunem!

U dna byl by dřív.

/Odejde na přední palubu/

Kdo by na to myslel?
 /K některým členům posádky/ Do člunu! Jste chlapi?

Co na tom, když si tam zmáčíte tlapy?!

Loďník V těch vírech je to teď nemožné, pane.

Gynt Vy je tam necháte? To je neslýchané! Kuchaři, zkusíš to? Jdi, já to platím!

Já? Ani za sto liber! Lidi zlatí!

Gynt Vy psi, vy zbabělci! Možná že mají taky ženy, které je očekávají! A děti!

Loďník Rozvážlivost je zdravá.

Od písčín dál!

Loďník Vrak se převrátil zprava!

Gynt A ticho.

Loďník Jestli byli ženatí, kdoví, bude zas víc o tři uplakané vdovy.

/Vichřice sílí/

Gynt /odchází na zadní palubu/

V lidech už není víry, co by za řeč stálo.
 Z pravého křesťanství zbylo už jen málo:
 pár dobrých skutků a tu a tam pomodlení.
 K nadzemským mocnostem respekt už není.
 Pánbůh nás právě teď zkouší svou hrůzou
 a jistě ztrestá tu lidskou cháttru drzou.

Neznámý pasažér /stojí v šeru vedle Peera Gynta a přívětivě ho pozdraví!
 Dobrý večer!

Peer Gynt Dobrý večer. Ah! Kdo jste?

Pasažér Cestuji s vámi, jestli dovolíte.

Peer Gynt A tak! Já myslel, že jsem tu sám.

Pasažér Maličký omyl, ale nevádí nám.

Je zvláštní, že jsem vás nikdy předtím neviděl.

Já přes den uvnitř sedím.

Nemocen? Jste bledý jako křída.

Kdepak! Je mi skvěle, jsem zdravý jako řípa.

Ta bouře dnes řádí...

Díky za ni, pane.

Díky za ni?

Moře je rozvztekané
jedna radost! Už cítím sůl mezi zuby..
Co lodí řítí se teď do záhuby!
Co mrtvol se v noci na břeh vyplaví!

Nedej Bůh!

Byl jste kdy svědkem poprav?
Viděl jste oběšence či utopence
nebo udušeného?

Snad se vám nechce...

Mrtvoly smějí se, nuceně ovšem,
většina se jich spíš do jazyka kouše.

Jděte mi!

Pozeptal bych se vás přece:
co kdybychom my tu ztroskotali teď
a ve tmě šli ke dnu?

Může se to stát?

Na tohle opravdu nemám odpověď.
Já kdybych zůstal živ a vás strh proud...

Nesmysl!

Chtěl jsem jenom příklad dát,
že, tušíme-li svou poslední pouť,
jsme naměkko a snad štedřejší k jiným.

/sáhne do kapsy/
Peníze?

Pasažér

Ty ne, ale buďte tak milý,
a věnujte mi své ctné tělo, ano?

Gynt

Tohle je příliš!

Pasažér

Jen mrtvolu chladnou!
V zájmu mé vědy.

Gynt

Teď koukejte táhnout!

Pasažér

Uvažte tu jen, můj milý, i přednosti:
vysvětlím vás světu ve vší úplnosti.
Co hodlám nejdřív zbádat, to je sídlo snů,
ač i jinak kriticky vás ovšem prohlídnu.

Gynt

Jděte pryč, pryč!

Pasažér

Ale vždyť po smrti o tělo...

Gynt

Rouhači! Jen naší zkázy se vám zachtělo?
Moře nás spláchne snad jak v povodni snop,
a vy jen vítáte náš hromadný hrob!

Pasažér

Vidím, že jednat dál nemá už cenu.
Čas možná přinese příslušnou změnu.

/Přívětivě pozdraví/

Sejdeme se ve vodě, před vaší smrtí,
snad potom k dohodě bude víc chuti.

/Zajde do kajuty/

Gynt

Strašlivé náture, tihle vědci! Suší
volnomyšlenkáři. Brr!

/Vrchnímu lodníkovi, který jde kolem/

Poslyšte, muži,
ten pasažér - co je to za šílenec?

Vrchní lodník

Pasažér? Jenom vás máme tu přece.

Gynt

Opravdu? Jenom mě? Jde na mě děs...

/Plavčíkovi, který vychází z kajuty/

Kdo to šel teď dovnitř?

Plavčík

Teď? Lodní pes.

/Přejde kolem/

Hlídko

/volá/

Před námi země!

Můj kufr! Moje věci,
mou pokladnu vynést!

máme jinou práci. To jsou mi kecy,

To byl žert, kapitáne,
prve. Zvlášť kuchaři něco pak dáme.

Kosatka je nadranc!

Stožár taky tak.

čí zpředu/

Před přídíl útes!

Z lodi bude vrak.

/Loď narazí, hluk a zmatek/

22. obraz

střeží mezi šérami a příbojem. Loď se potápí. V mlze je
patelně vidět člun se dvěma muži. Přívál ho plní vodou.
se převrhne. Je slyšet výkřik. Nato chvilku úplné ticho.
se objeví člun plovoucí kýlem navrch.

/se vynoří poblíž kýlu/

Pomoc! Je někdo na břehu? Pomoc! Příval...
Spas mě, ó Pane můj - jak jsem ti zpíval.

/Přidrží se pevně kýlu/

/se vynoří na druhé straně/

Veď, Panebože, jen ke břehu proud,
ať děti nepláčou nad tátou.

/Drží se kýlu/

Pust!

Puště!

Praštím tě!

Já vás taky!

Kopnu tě, srazím tě, že sletíš zpátky!
Pustí! Dva by neunes, říkám ti...

Taky vím. Pryč!

Pustíš!

Pusťte vy!

/Rvou se. Kuchař si pochroumá jednu
ruku a chytne se pevně druhou/

Tu ruku dáš hned pryč!

Ne, a nedám ji!
Má žena a děti na mě čekají.

Já život s p í š musím zachránit,
ženu a děti chci teprv mít.

Už jste žil, pusťte, já jsem mladý!

Pryč! Jsi moc těžký, zvažíš to tady!

Mějte přec, proboha, slitování!
Pro vás tu nebude plakat ani...

/Vykřikne a pustí se/

Topím se!

/ho chytne/ Podržím tě za pačesy:
přeříkej otčenáš, ale pospěš si!

Nevzpomínám si... Jen černý je svět!

Aspoň to hlavní. Přeříkej. Ale hned!

Dejž nám dnes...

Přeskoč to, kuchaři,
co máš mít, tím tě tam obdaří.

Dejž nám dnes...

Stejnou máš písničku!
Hned se ví, čím jsi byl, kuchtičku.

/Pustí ho/

/se topí/

Chléb náš... dejž nám dnes...

/Zmizí/

Gynt

Amen, hošku,
sám sebou nepřestals být ani trošku.
/Vyhoupne se na kýl převráceného člunu/
Kde život je, tam naděje klíčí.

Pasažér

/se chytí člunu/
Dobré jitro.

Gynt

Oh!

Pasažér

A já, kdo to tu křičí.
Je krásné, že se zas shledáváme.
Tak co? Prorokoval jsem správně?

Gynt

Pusťte se! Sic ten člun převrátíte.

Pasažér

Já levou nohou plavu, víte?
Voda mě nese, takže jen plynu,
jen prstem držím se za šterbinu.
Co bude s mrtvolou?

Gynt

Mlčte, vy...

Pasažér

Jde stejně o předem ztracenou při.

Gynt

Držte hubu!

Pasažér

Prosím, jak si račte přát.

/Mlčení/

Gynt

Co bude?

Pasažér

No, mlčím.

Gynt

/sobě/

Ďáblův delegát.

/Pasažérovi/

Co uděláte?

Pasažér

Počkám.

Gynt

Co jste zač? Zblázním se málem...

Pasažér

Váš přítel...

Gynt

Co ještě? Dále!

Peer

Co byste řek sám? Či našel byste
mně podobného?

Peer Gynt

 Dábla, to je jisté.
Táhni už, příšero! Vztek mě dusí.
Já nechci umřít, choi na břeh! Musím!

Peer

Hrdina přece, dík autorovu taktu,
neumírá uprostřed pátého aktu.

/Sklouzne do hlubiny/

23. obraz

Práh s vyschlým korytem bystřiny. Na břehu zřícenina mlýna.
Za je rozervaná, dokola kolem stopy zchátrání. Výše na strá-
ně velký selský statek.

/U statku je dražba. Účastní se jí
mnoho lidí. Pije se a rámusí. Peer
Gynt sedí blízko mlýnské zříceniny
na hromádce štěrku/

Peer Gynt

Stejně je daleko kupředu i zpátky,
dovnitř i ven - a krok stejně je vratký.
Zub času hlodá a bystřina zrývá.
Obejdí, Oklikoun řek - a co zbývá?

Peer ve smutku

Zbyl tam už samý brak zpuchřelý.

/Spatří Peera Gynta/

I cizí přišli? Zdař Báh, příteli.

Peer Gynt

Buď zdrav! Veselo máte tu dneska.
Křtiny jsou nebo spíš svatba selská?

Peer ve smutku

Řek bych, že slaví se navrácení:
hospodyně v rakvi zas v prach se znění.

Peer Gynt

A červi o veteš rvou se tam.

Peer ve smutku

Tak končí písnička, pak zvoní zvonec.

Peer Gynt

Každý má svou a vždy stejný je konec.
Všechny jsou staré, už z dětství je znám.

Dvacetiletý

/s taviřskou lžicí/

Podívej, co já jsem odkoupil.
Tou Peer Gynt stříbrné knoflíky lil.

Já zase oděrkou na peníze. Co ty?
 Já tuhle vandrovní torbu a boty.
 Peer Gynt Kdo byl ten Peer Gynt?
 Muž ve smutku Vědí to na faře.
 Byl prý švagrem smrti a Aslaka kováře.
 Muž v šedém Měs vynechal. Pil jsi? Nechtěl bys na hubu?
 Muž ve smutku Nedral ty ses na Haegstadu nadarmo do srubu?
 Muž v šedém Možná, ale ty sám brals, co chvíle dala.
 Muž ve smutku Jen aby Ingrid i smrt neoklamala!
 Muž v šedém Pojď, švagře, připít si na švagrovství.
 Muž ve smutku Čert ti buď švagrem! Jdi, chlast z tebe čpí.
 Muž v šedém Já, já mám v žilách krev a ne vodu -
 a s Peerem Gyntem cítím spříznění rodu.
 /Odejde s předchozím/
 Peer Gynt /tiše/
 Tolik známých!
 Muž /volá za Mužem ve smutku/
 Aslaku, jdeš zas pít?
 Nebožka z hrobu tě přijde vystrašit.
 Peer Gynt /vstane/
 Nevědí, co stará moudrost tvrdí:
 čím víc v tom štouráš, tím víc to smrdí.
 Muž /s medvědí kožešinou/
 Dovreská kočka! Už pelichá zdola.
 Na Štědrý večer prý honila trola.
 Muž /drží sobí lebku/
 Tenhle sob z Gjendinu, a žádný jiný,
 ten s Peerem Gyntem sletěl do hlubiny.
 Muž /s kladivem, volá za Mužem ve smutku/
 Aslaku, je to tvůj perlík? Ten,
 co rozbil ořech, až čert vylít ven?

/nemá v rukou nic/

Madsi Moene! v tomhle plášti zmizím hned,
v něm šel Peer Gynt a Ingrid na výlet.

Peer Gynt

Pálenku, mládenci! Nechte mě taky
vydražit všechny mé převzácné braky.

Co bys měl na prodej?

Peer Gynt

Zámek mám,
až v Rondenu, ale skvělý. Levně ho dám.

Dám knoflík.

Peer Gynt

Pálenku bral bych spíš.
Za knoflík toho moc nenakoupíš.

Peer Gynt

Zábavný strejci!

/Lidé se shluknou okolo Perra Gynta/

Peer Gynt

/vyvolává/

Co dáte?

A což Grane, můj vzácný klusák!?

Člověk z houfu

Kde klusá?

Peer Gynt

Daleko, až hrůza!
Na západ od měsíce... Ale zato cválá
rychleji než huba Peera Gynta lhala.

Peer Gynt

Co máš dál?

Peer Gynt

Veteš i vzácnosti mám.
S prodělkem koupil jsem i odprodám.

Peer Gynt

Co ještě?

Peer Gynt

Sen o krásném zpěvníku!
Dal bych ho za uďici na štiky.

Peer Gynt

Čert vzal sny!

Peer Gynt

Pak mám své císařství!
Vemte si ho. Hrejte si s ním i vy.

Peer Gynt

Korunu taky máš?

Peer Gynt

Mám - z jemné slámy.
Ta bude ozdobou každé hlavy!
A mám víc! Pukavec ze pštosí končiny,

prorokův plnovous, bláznovy šediny!
Všecko dám, jen kdyby někdo tu byl,
kdo by mi ukázal cestu a cíl!

/který zatím přišel a poslouchal/

Strejdo, s tvou řečí jsi už na cestě
octnout se nakonec v aréstě.

/s kloboukem v ruce/

Možná. Ale Peer Gynt - kdo to, prosím, byl?

Hloupě se staráš.

Proč? Co dělal? Jak žil?

Co dělal? Ten mluvka upovídaný?!
Ten bážil a básnil bez zábrany.

Básník?

Ten odvážný cizí čin vzal
a všem nalhal, že sám ho vykonal.
Ale mám práci a musím už jít.

/Odejde/

A kde je teď ten Prášil se svými triky?

Za mořem. Odjel až do Ameriky.
Zpustnul - a co se dalo čekat jen:
nakonec byl tam prý oběšen.

Tak vida! Co jsem říkal stále?
Peer Gynt byl vždycky svůj - a dokonale.
Je vidět, jak si to i zde lidé cení.

/Zdraví/

Sbohem. A vřelý dík za pobavení.

/Odchází/

24. obraz

Svatoúšní předvečer. V hlubokém lese. Opočál na mýtině rou-
bená chata se sobími parohy nade dveřmi.

/Peer Gynt prolézá podrostem a sbí-
rá divoce rostoucí cibule/

Gynt

Rodný les! I tebe kouzlem zas polaská...
 Jen co dát do huby? To je teď otázka.
 Cpát se jen cibulí? Dost jí tu roste...
 Ne, hochu! Budeš tu pytláčit prostě.
 V strouze je voda - tak zaženeš žízeň.
 Jako král tvorstva tu budeš mít přízeň
 při lovu zvěře, ptáků i ryb.
 Máš v tom už odmlada fortel i vtip.
 Až pak smrt potká mě v těchhle lesích,
 zalezu jak medvěd pod vývrát kdesi.
 Nožem dřív vyryju do kůry pně,
 aby moh každý číst zřetelně:
 Zde našel poslední svůj byt
 bývalý císař svých snů Peer Gynt. -
 Císař? Ty staré brykule!

/Směje se pro sebe, dívá se na cibuli/

Vždyť nejsi císař - jsi cibule!
 Teď si tě ale rozpitvám, Peere,
 ať tě to těší anebo žere.

/Odlupuje z cibule vrstvu za vrstvou/

Tady je vnější, zedraný obal:
 trosečník na vraku člunu plovál.
 Tahle je zlatokop. Zlaté já -
 bez štávy. Byla kdy štavnatá?
 Zde lovec kožešin svou starou zálibu
 pěstuje u Hudsonova zálivu.
 Tahle hebká slupka s jemnými stíny
 je magnát, který zbohatl z rejdařiny.
 A ty? Že by nemoc? Skvrny černé jak sněh...
 Čern? Faráři v Číně... či černoská plát?
 Zde je prorok, bujarý a plný štávy.
 A zde zas egyptolog chtivý slávy.
 Tahle se podobá koruně - díky!
 Pryč s tebou! A honem! Bez repliky.

/Odloupne víc vrstev najednou/

Ta řada slupek, ten dlouhý sled!
 Objeví se jádro naposled?

/Rozloupne celou cibuli/

Bůhví, že ne! Po tu nejspodnější
 jen vrstva za vrstvou, menší a menší.

/Zahodí, co mu z cibule zůstalo/

Přírodní vtip: má sic desateré kvádro,
 ale v slupce za slupkou pražádné jádro!
 Poznal ses?

/Drbe se za krkem/

Ale k čertu s přemýšlením!
 Kdo moc dumá, snadno brkne o kamení.
 /Octne se v blízkosti chaty, zahlédne ji a zara-
 zí se/

Ten domek! Ta plán!
 /Mne si oči/

Ten celý kout... Ach,
 ten srub je přece v mých vzpomínkách!
 Parohy sobí, co nad vchodem visí...
 Ten zámek ze dřeva řezal jsem kdysi!

Olveig

/zpívá ve světnici/

Svatvečer nad lesy šíří svůj klid,
 roznílý hochu můj v dálí,
 vrátíš se, víš?
 A máš-li těžký osud,
 pak nespěchej sem,
 já počkám jako dosud,
 jak slíbila jsem.

Peer Gynt

/smrtelně bleďý/

Ona si vzpomněla - on zapomněl.
 Střádala ona - on ztratil, co měl.
 Ta krutost! Nic se už nevrátí zpět.
 Ta úzkost! T a d y byl tvůj trůn a svět.

/Utíká odtud stezkou do lesa/

25. obraz

Leská pláň s borovým lesem a křižovatkou cest. Podvečer.

/Peer Gynt sedí zadumaný, pak vstane
 a jde k rozcestí. Knoflíkář se skříň-
 kou na nářadí a velkou taviřskou lži-
 cí přichází postranní cestou/

Knoflíkář

Pozdrav Bůh!

Peer Gynt

brý večer, sousede.

Knoflíkář

/sobě/

Ten má nějak naspěch.

/Volá/

Hej, kam se jde?

Peer Gynt No pohřeb. Černý flór měl by mi vlát
s klobouku. Však mám co pohřbívat!

Knoflíkář Ale! A tak pozdě navečer?
S dovolením: neříkají ti Peer?

Peer Gynt Peer Gynt - co je?

Knoflíkář Tos mi do rány vlez.
Já s tebou mám co jednat - právě dnes.

Peer Gynt Cože máš? Co chceš?

Knoflíkář No, hned si to zkusíš.
Jsem knoflíkář.
/Ukáže na svou taviřskou lžici/
Ale i ty na ni musíš.

Peer Gynt Co bych na ní dělal?

Knoflíkář V ní tě přetavím.

Peer Gynt Přetavíš?

Knoflíkář Tady je, prázdná, vyleštěná.
Tvůj hrob už čeká i tvá rakev černá.
V tvém těle budou si červi pak žít,
ale tvou duši, jak úkol můj zní,
mám přivést co nejdřív k Mistrovi.

Peer Gynt To nejde! Nikdo mi předem nic nehlásil!

Knoflíkář Při pohřbech a křtinách zvyklost už stará si
žádá, že zvolíme k hostině den,
a hostu předem nic neřeknem.

Peer Gynt Tak je to? - V hlavě mám zmatenou tíž.
Tys tedy...

Knoflíkář Knoflíkář, jak už víš.

Peer Gynt Rozumím. Mazlíček má mnoho jmen.
T a m tedy, Peere, máš být uložen.
Ale tohle, strejčku, je nesprávný postup!
Vím, že si zasloužím šťastnější osud.
Nejsem tak zlý, jak si myslíte snad,
já leccos dobrého dovedu udělat.
Dá se říct, že jsem hlupák nebo nešika,
ale zvláštní hříšník? To ať nikdo neříká!

Knoflíkář

Je to tak, jak to řek, a sem důraz kladu:
ty nejsi hříšníkem vyššího řádu.
Však proto taky ujdeš mukám pekelným,
jenom tě, jako jiné, prostě přetavím.

Gynt

Vynašli jste si tu pěkný trik,
když jsem byl v cizině.

Knoflíkář

Starý zvyk,
prastarý věru jak stvoření Hada:
zábrana znehodnocení to tak žádá.
Znáš přece řemeslo a víš, že časem
ledakdes i zmetek udělá se:
knoflík je bez ouška. Když sám jsi lili,
co jsi s ním udělal?

Gynt

Já ho zahodil.

Knoflíkář

I Jon Gynt měl tuhle velkorysost,
když ještě zlata měl v truhlici dost.
Můj Mistr ale je ekonom, rozumíš?
Proto je taky vážen a dbá vždy na prestiž.
Ten nikdy nevyhodí nic bez příčiny,
čeho lze použít jako suroviny.
Tys měl být lesklý knoflík na vestě světa,
jenže ouško asi někde ztratil jsi.
Musíš být přetaven, nic se dělat nedá,
než, abych tak řek, splynout s masou na lžici.

Gynt

Ne a ne, říkám. Všechno jiné, jen t_o ne!
Zuby a nehty se vzepřu a konec!

Knoflíkář

Co "všechno jiné" chceš? Nebuď neuznalý.
Pro nebe nejsi přec vůbec už zralý.

Gynt

Jsem skromný, netoužím po vyšších slastech,
ze svého já ale nedám ani vlásek.
Po staru zákonný trest chci, jak tu jsem.
Dejte mě na čas třeba k tomu s kopytem,
i na stoletíčko, v nejhorším.
Protluču se tím a protrpím.
Muka, spíš morální - to bych už snes,
jen ne ten pyramidální arcitrest:
tak beznadějně jen roztaven vplynout
do hmoty s nějakou substancí jinou.
Tu lžiční alchymii, to vyvlastnění "já",
to tedy z hloubi duše odmítám!

Knoflíkář

Ale Peere, proč hned tak na vrch střechy?
Nač se hlučně domlouvat o nějaké kletce?
Sám sebou nikdy jsi nebyl přece,
a vydat své "nejá" - to se ti nechce?

Peer Gynt

Já že nebyl já? Cože? Málem bych se snál!
 Peer Gynt byl prý jiný! Aha! On se asi lhal.
 Knoflíkáři, to si zřejmě nevidíš na nos.
 Kdybys ale prozkoumal mé ledví, ano,
 našel bys Peera, jen Peera, jen jeho,
 a jiného nic už a nic už jiného.

Knoflíkář

To není možné, ne - já tu příkaz mám:
 Peera Gynta přiveď mi, dnes je tam a tam.
 Svému životnímu určení jen odpor klad.
 Na tavířskou lžici ten zmetek dát!

Peer Gynt

Dej si pozor, strejče, to není jen tak!
 Máš v práci lidi a ne ledajaký brek.

Knoflíkář

Mám to tady písemně.

Peer Gynt

Dej mi aspoň lhůtu!

Knoflíkář

Nač lhůtu?

Peer Gynt

Získám čas a dokážu tu,
 že jsem byl sám sebou, a to odjakživa.
 O tom přec vznikla ta hádka nevraživá.

Knoflíkář

Dokážeš? Čím?

Peer Gynt

Pomocí svědků či atestů.

Knoflíkář

Tak si možná u Mistra přitížíš na trestu.

Peer Gynt

Ale kdež! Ostatně uvidíš pak, kdo je čím.
 Co když si u tebe sebe sama vypůjčím?
 Vrátím se brzy. Víš, žijem jen jedenkrát
 a sebe, tak jak je, každý má přece rád.
 Nu, souhlasíš?

Knoflíkář

Dobrá, běž si jen, běž.
 Na příštím rozcestí ať to prokážeš!

/Peer Gynt odběhne/

O kus cesty dál na horské pláni.

Peer Gynt

/celý uspěchaný/

Přijít včas přispívá k dobré pověsti.
 Teď jenom, kde je to příští rozcestí?
 Snad daleko, snad blízko - bohužel.
 Cesta mě pálí jako bych po plotně šel.

Mít svědka! Svědka! Ale kde ho jen vzít?
V lesích ho tu bude těžko objevit.

/Přihrblý Stařík s holí v ruce a
runcem na zádech šlape před ním/

Dovreský stařík

/se zastaví/

Smilování, almužníčku! Nemám dnes kde spát.

Peer Gynt

Odpust', nemám drobné.

Stařík

Hele, to je akorát
princ Peer! To setkání jsem už nečekal!

Peer Gynt

Kdo jsi?

Stařík

Princ už neví? Jsem z rondenských
skal.

Peer Gynt

Snad nejsi...

Stařík

Jsem Dovreský stařík. Tak jest.

Peer Gynt

Opravdu? Dovreský stařík? Odpověz!

Stařík

Ano. A mám se, pane princ, opravdu špatně.

Peer Gynt

Trůn je fuč?

Stařík

Očesali mě od hlavy k patě.
Toulám se, žebrám, hlad mám, že bych šišky jed.

Peer Gynt

Sláva! Svědek, jaký se nenajde tak hned.

Stařík

Pan princ je taky už šedivý, jak vidím.

Peer Gynt

Milý tcháne, zub času hlodá taky lidi.
No, přejd' tyhle ty privátní věcičky,
a hlavně: žádné už rodinné rozmlšky!
Byl jsem tenkrát divoch, co?

Stařík

Inu byl, ano.
Pan princ byl mladý. A bylo mu to přáno.
Ale chytrý byl, že dal nevěstě košem:
vyhnul se tím zlosti - i ostudě ovšem.
Ona brzy, abych tak řekl, sklouzla na scestí.

Peer Gynt

Ale jdi.

Stařík

Nadobro se pak oddala neřesti.
Pan princ sám ať posoudí: k Trøndovi šla!

Peer Gynt

K Trondovi?

Stařík

Z Valfjellu.

Peer Gynt

K tomu, aha!
Jemu jsem jednou přebíral tři salašnice.

Stařík

Ale vnouček je čilý a k světu se má,
i mé děti, rozběhlé po celé zemi.

Peer Gynt

Víš, milý tcháne, o tom jindy snad více.
Co na srdci mám teď, víc potřebno je mi.
Jsem v situaci dosti obtížné,
ale stačí mi atest nebo svědectví,
a tady, jako tchán, bys mi pomoh ty.
Nechci to ovšem zadarmo, totseví.

Stařík

Když kápne nějaké to spropitné,
pročpak ne, pane princí.

Peer Gynt

Prince nech být.
Ale teď, oč mi jde: vzpomínáš si asi,
jak jsem se u tebe jako ženich hlásil.
No - a tam mermomocí jsi mě chtěl zdolat
a oční čočku nožem mi zešikmit,
abys tak Peera Gynta přetvořil v trola.
A co já, prosím, jsem ti na to řekl?
Řek jsem, že odmítám tenhle prostředek:
zřek jsem se lásky a moci jen proto,
že chci být sám sebou. A teď jde o to,
abys ty odpřisáhl soudně ten fakt.

Stařík

Jo, to já ale nemůžu. Ne!

Peer Gynt

Jakpak tak?

Stařík

Nechtěl bych být nucen křivě svědčit.
Pán si snad vzpomíná, že měl trolský hábit
a pil naše pivo?

Peer Gynt

Ale svůdné tvoje řeči
já přece odmítal a nedal se zvábit.
Z v ý s l e d k ů muž a čin se rozpozná,
a cenu básně určí pointa.

Stařík

Výsledek ale, Peere, byl jiného druhu.

Peer Gynt

Co je tohle za žvást?

Stařík

Když jsi od nás šel,
mé trolské heslo sis odnášel.

Peer Gynt

Jaképak?

Stařík

Názor našich kastovních kruhů.

Peer Gynt

Názor...

Stařík

který oddělí přesně jak rám
nás trolly od lidí: "stač sobě sám"!

Peer Gynt

S t a č s o b ě...

Stařík

A ze všech lidských sil
tys podle toho hesla taky žil.

Peer Gynt

Já? Peer Gynt?

Stařík

Ten hrozný nevděk lidský!
Jak trol jsi žil, ale skrývals to vždycky!
Já tě přec učil, ba vyučil málem,
jak se k moci vyšvihnout kapitálem,
ale ty přijdeš a lekce mi dáváš,
a názor, který tě ctil, zneuznáváš.

Peer Gynt

Peer Gynt - a trol! To je pomluva! Tak!
Sbohem. A tady máš na tabák.

Stařík

Ach, princí Peere, já... nebyl by snad
pro mne spíš chudinský certifikát?

Peer Gynt

Ne, ten by nebyl. Nech prince a žij blaze.
Jdi do špitálu, jsi dítěna či blázen.

Stařík

Což o to, jít tam, to bych já vítal...
Byl bych si dávno už vyhledal špitál,
ale mí potomci, jak jsem už říkal,
jsou v každém kraji a mají tam vliv -
a tvrdí, že prý už nejsem živ.
Říká se: příbuzní - nejhorší lidi.
Já chudák zažil to, že se až stydím.
Jsou krutí: straším prý už jenom v knížkách.

Peer Gynt

Máme smůlu: oba dva jsme na holičkách.

Stařík

Když my holt nemáme to pojištění,
strádací prasátka a žebračenky!
V Rondenu nebyl o to nikdy zájem velký.

Peer Gynt

Však se tam taky heslo "stač si sám" cení!

Stařík

Snad princ ten rodný styl zlehčovat nechce? -
Kdyby mi spíš tak či onak vypomocť moh...

- Peer Gynt Můj milý, to ses ale splet na adrese.
Já sám jsem, abych tak řekl, dutý jak roh.
- Stařík Ojoj! I pan princ že se má žebravě?
- Peer Gynt Tak nějak. Mé princovské já je teď v zástavě.
A tím jste vinní vy, prokletí trolí!
Běda tomu, kdo si vaši společnost zvolí!
- Stařík Teď to zas jednu naději odbourám!
Buď zdrav! Já jdu do města.
- Peer Gynt A co tam?
- Stařík Chci se dát ke komedii. Mně se to líbí.
V novinách shánějí prý národní typy.
- Peer Gynt Zlom vaz a vyřiď, že je pozdravuje Peer.
Uvolním-li se, zvolím si taky ten směr.
Chci napsat frašku, plnou psiny a jundy;
dám jí název "Sic transit gloria mundi".
/Běží po cestě dál/
/Dovreský stařík za ním marně volá/
U rozcestí.
- Peer Gynt Teď, Peere, teď jsi v bryndě jako nikdy před-
tím.
To trolské "stač sobě" život rozbije ti.
Z lodi je vrak, teď bys i prkna se chyt.
Všechno, jenom ne se zmetky přetaven být!
- Knoflíkář /na rozcestí/
Tak co, Peere? Čekám tu na osvědčení.
- Peer Gynt To už je rozcestí? To byl blízký cíl.
- Knoflíkář Vidím ti na očích, jak jsi pochodil.
Viď, že tu, zkrátka a dobře, žádný atest
není!?
- Peer Gynt Běhání mám už dost. Moh bys mi říct,
co se vlastně míní tím "sám sebou být"?
- Knoflíkář Podivná otázka toho, kdo předtírá...
- Peer Gynt Buď stručný, strejčku, a s v ů j názor
řekni.

flíkář

Sám sebou být - to je sebe zřít se, ubít.
Nechápeš, víd? Tak ti to po lopatě dám:
být jednou myšlenkou doslova nabit,
být tím, k čemu Mistr tě předurčil sám.

Gynt

Ale co Mistr se mnou zamýšlí?
Jak to zjistím?

flíkář

To musíš vytušit t_y.

Gynt

A co, když mé tušení nevyjde správně?
Pak člověk třeba i umírá marně.

flíkář

Možná. Ale v tomhleto případě jen
ten s kopytem má pak bohatou žen.

Gynt

Tohle je ale, věř, jen motanice.
Za důkaz, že jsem byl sám sebou, bít se
už nehodlám. Těžko je to dokázat.
To radši k prohře chci se znát!
Právě teď, když jsem tu mýtinou bloudil,
hlas svědomí se mi k srdci až vloudil!
Řek jsem si: hříšník jsi přece jen!

flíkář

Vidím, že končíme začátkem.

er Gynt

Vůbec ne, hříšník jsem v e l k ý, teď vím,
nejenom skutky, i myšlením, slovy.
V cizině žil jsem jak ďáblu to hoví.

flíkář

Tak mi dej soupis tvých hříchů. Sem s ním!

er Gynt

Dej mi jen lhůtu, čas faráře najít,
prověřit všechno a k tobě zas zajít.

flíkář

Nu, přines; pak bude jasné jak den,
že přetavení máš být ušetřen.
Ale ten soupis, Peere!

er Gynt

Ten je ovšem starý,
zažloutlý, a má už dávno datum,
kdy jsem žil život neurvalý,
prořoka dělal a věřil na fátum..
Dáš mi tedy tu lhůtu?

noflíkář

Nevím...

er Gynt

Můj milý,
máš přece času dost, choď si tu chvíli.
Je tady zdravý vzduch, voní jak kytka...
Zde v údolí se prý umírá zřídka.

líkář

K dalšímu rozcestí! Ale naposled!

Gynt

Teď faráře! I kdybych v poutech ho ved!
/Běží dál/

soviště na kopci. Podél návrší se klikatí cesta do hor.

Gynt

Kdo by si pomyslel, že seznam hříchů
zmrzlému pomůže zas do kožichu?
Věc je ovšem stále ještě na ostří nože,
když člověk z bláta jen do louže klouže.
Ale je přísloví, které přec znáš:
dokud jsi živ, dotud naději máš.

/Vychrtlík ve vysoko vykasaném kněž-
ském hábitu a se sítí na ptáky chvá-
tá podél návrší/

Kdo je to? Farář! Má ptáčnickou síť!
Peere, tys uměl se narodit!
brý večer, pane farář! Cesta je zlá...?

chrtlík

Nic platno! Aby duše neulítla...

er Gynt

Ah tak! Chce se někdo vznést do nebe?

chrtlík

řekl bych, že spíš jinam zapadne. Ne,

er Gynt

Pane farář, můžu jít kousek s vámi?

ychrtlík

Proč ne? Mě vždycky těší nový známý.

er Gynt

Mám něco na srdci...

ychrtlík

Prosím! Ven s tím.

er Gynt

Jednáte tu s člověkem počestným.
Já jsem byl zákonů vždycky dbalý,
a nikdy nepoznal kriminály.
Člověk ale uklouzne někdy - a bim!
Už letí...

ychrtlík

To se stává i nejlepším.

Peer Gynt

No, tyhle drobnosti mě...

ychrtlík

Drobnosti?

er Gynt Ano:
hřešit en gros mi nikdy nebylo dáno.

chrtlík Pak, milý muži, mě nechte být -
nejsem ten, za něhož chcete mě mít.
Všiml jste si mých prstů. Co zjistil jste
tu?

er Gynt Soupravu nadměrně vyvinutých nehtů.

chrtlík A dále? I mé nohy jste si všim?

er Gynt /ukáže/
To kopyto je právě?

chrtlík Tím si lichotím.

er Gynt /smeká klobouk/
Byl bych vzal jed ha to, že jste kněz,
a zatím mám tu čest... No čest je čest!
Když bránu otevřou, nechoď vrátky;
když můžeš s králem, nemluv s vrátným.

chrtlík Tisknu vám ruku. Jste bez předsudků.
Mohu-li vám pomoci, pomohu vskutku.
Jenom ne k moci a k penězům.
To nejde, to by byl nerozum...
Nemáte zdání, jak obchod jde tíž
a křivka obratu jen níž a níž.
Přísun duší žádný, jen semhle a tamhle
některá.

er Gynt Že by lidé se zlepšili náhle?

chrtlík Naopak! Šlo to s nimi hanebně dolů.
Moc jich přijde na lžici - a bez pardonu.

er Gynt Ah tak. O té lžici já něco už slyšel,
a to je vlastně důvod, proč jsem přišel.

chrtlík Jen s tím ven!

er Gynt Není-li neskromné ta žádat,
potřeboval bych...

chrtlík ... útočiště. Že umím hádat?

er Gynt Uhoď jste mou prosbu, než jsem ji řekl.
Obchod jde bídne, jak uved jste sám,
a tak snad nebude nouze o útulek.

chrtlík Ale, víte...

er Gynt Nároky skromňoučké mám:
mzdu nežádám, aspoň nutná tu není,
jde mi spíš o vlídné zacházení.

chrtlík Teplý pokoj?

er Gynt Ne příliš, ale zvláštní vchod,
a nikým nerušené právo na odchod;
možnost, abych tak řek, někdy vycouvat,
kdyby byl na obzoru lepší internát.

chrtlík Lituji, věřte mi, příteli drahý,
ale my od lidí takových suplík
máme už plný kdejaký šuplík.
Píšu je, když opouštějí pozemské prahy.

er Gynt Když se můj předchozí život uváží,
zasloužil bych si snad přednost, ne?

chrtlík Měl jste přece jen drobnosti.

er Gynt I ty, zajisté,
ale co obchod s černochoy? Ten nestačí?

chrtlík To jiní i s charaktery kšeftovali
tak vlašně, že se k nám rovněž nedostali.

er Gynt Brahmovy sošky jsem vyvážel do Číny!

chrtlík Nebuďte flagelant bez vážné příčiny.
Vývozci umístili už horší kýče:
z umění, z literatury - a dál by šel výčet.
I ty jsme odmítli.

er Gynt Ale počkat - já,
já sehrál i falešného proroka!

chrtlík V cizině? Humbuk! No, takoví kněžíci,
co k nebi šilhají, končí vždy na lžici.
Nemáte-li lepší věc nežli tyto,
přijmout vás nemohu, ač je mi líto.

er Gynt Mám to! Tam u vraku, na člunu! Víte,
tonoucí že z nouze i stébla se chytne.
A že jsme sami sobě nejbližší stále,
kuchaře o život jsem připravil málem!

chrtlík Já bych si ovšem víc vyprávění cenil,
kuchařinku jak jste v polopannu změnil.

Co s těmi polohříchy? Koho dnes má bavit
při drahém otopu brát si tohle na byt?

r Gynt

Psáno jest: Kdo je neobul, sotva stačí
pochopit, že a kde boty tlačí.

hrtlík

Já chápu... Vyčítá mi tu kdosi,
že nespárovanou botu nosím.
Ale že boty jste připomněl,
vzpomínám si, že je čas, abych šel.

/Pohlédne na hodinky/

Promiňte, spěchám. Buďte zdrav.

/Odchází/

r Gynt

Ten fouňa! Točí se tady jak páv
a hned se kroutí zas jako had.
Taková sorta se vždycky hned pozná.
Ten má tak proč se vytahovat!
Z řemesla neztloust, je tenký jak drát.
Brzo se ušmájdá, ta stvůra hrozná...
Ale já - jsem já snad bez bázně a hany?
Jsem rytíř Sebousám, ale degradovaný.

/Zachází hlouběji do mlh; chvílku stojí tiše,
pak vykřikne/

Není tam nikdo, ne, nikdo o mně neví,
nikdo v té propasti, nikdo v tom nebi.

/Vyjde zas ven, na cestě o něco níž, uhodí klo-
boukem o zem a rve si vlasy. Za chvílku se uklid-
ní/

Jak strašně nuzný jde člověk, jdeš ty
zpět do mlh, do končin nicoty.
Ty krásná země, nezlob se na mě,
že jsem tvou trávu pošlapal marně.
Ty krásné slunce... i tys marně lilo
svou zář¹ na chalupu, v níž pusto bylo.
Krásné ty slunce a krásná ty země,
nač jen jste mojí mamě svítily?
Duch je tu krátce - a příroda věčně.
Smrtí jsme zrod svůj vždy platili.
Chci vzhůru, tam nejvýš na horský štít,
chci vidět ještě jednou slunce se skvít,
zhlížet se do umdlení ve své zemi,
vidět, jak v závěji ustýlá se mi
pod nápis: "N i k d o pohřben tu." -
a pak - pak -! Přenech to osudu.

níci

/jdou do kostela; zpívají na lesní stezce/

Buď žehnáno ráno,

kdy božský jas Ducha
stih zemi jak ohnivý meč.
Dnes lidem je přáno
od země až k výším.
svou písní ctít božskou tu řeč.

/Peer Gynt se chce odplížit houští-
nou, ale octne se na rozcestí/

flíkář Dobrý den, Peere Gynte! Máš osvědčení?
er Gynt Myslíš, že jsem neběhal, až to hezké není,
abych ti vyhověl?
flíkář Mluvil jsi s kým?
er Gynt Jen s potulným ptáčkem, jinak s nikým.
flíkář Lhůta ti prošla už.
er Gynt Konec putování.
Sova nás zvětrila. Slyšíš to lkání?
flíkář Ne, to zvoní na jitřní.
er Gynt /ukáže/ Co to tamhle vidím?
flíkář Svítí se ve srubu.
er Gynt A teď - co to slyším?
flíkář Ženský zpěv.
er Gynt /si vzpomene na Solveig/
Ach, tam - u ní je skryt
seznam mých hříchů.
flíkář /ho chytí za ruku/ Můžeš si jít
ve svém srubu obstarat, co je třeba.
/Mezitím vyšli z podrostu ven a
stojí nedaleko srubu. Svítání/
er Gynt Můj srub! Můj domov! A ty teď běž!
I kdybys lžíci měl velikou jak věž,
na mě s mými hřichy je malá až běda.
flíkář Na třetím rozcestí, Peere, se to shledá!
/Odbočí stranou a odchází/

Peer Gynt Stejně je daleko do světa i zpátky,
venku i doma - krok stejně je vratký.
Ach, jaká nesmírná hanba jen,
domů se vracet tak pokořen.

/Jde několik kroků ke srubu a znovu se zastaví/
Oklikoun řekl: obejít!

/Slyší zpěv ze srubu/ Ne, teď už ne!
Zbývá jen s k r z jít, to jediné.

/Běží ke srubu/
/V témž okamžiku se Solveig objeví
ve dveřích, oblečená do kostela a
se zpěvníkem v šátku; v ruce hůl.
Stojí vzpřímená a přívětivá/

/Peer Gynt se vrhne k jejím nohám/
Hříšník se vrátil - a ty ho teď suď!

Solveig On je to! On! Bože, pochválen buď.
/Sahá po něm tápavě/

Peer Gynt Z mých hříchů mě teď obviňuj.

Solveig Já nevím o žádném, hochu můj.
/Opět po něm sahá a najde ho/

Knoflíkář /za srubem/
Peere Gynte, seznam!

Peer Gynt Křič má provinění.

Solveig /si k němu sedne/
Život jsi mi v překrásnou píseň změnil.
Buď požehnán, že ses vrátil domů.
A požehnané letnice, kdy jsme zase spolu.

Peer Gynt Jsem přece z a v r ž e n!

Solveig On ví, co jseš.

Peer Gynt /se zaraďuje/
Zavržen, ano: když něco neuhodneš!

Solveig Řekni tu hádanku.

Peer Gynt Ty řekni, kde moh být,
po celá léta už - kde byl Peer Gynt?

olveig

Kde?

eer Gynt

Se svým určením, vetknutým v duši,
kde byl - on, tak, jak Bůh mít ho chtěl.
Pověz. Když nepovíš, můj sen se ruší,
a jdu zpět do mlh, kde skončit jsem měl.

olveig

/se usmívá/

Lehkou dals hádanku...

eer Gynt

Mluv jen, mluv dál!
Kde jsem jen svůj, celý, pravdivý byl?
A kde mě boží cejch na čele hřál...

olveig

V mé víře, v naději, v lásce jsi žil.

eer Gynt

/se zarazí/

Co říkáš? Mlč! Tvůj hlas srdce mi jímá...
To matka pohledila teď svého syna.

olveig

Jsem matka - a kde je otec jeho?
Ten, kdo k prosbě matky spasí zbloudilého.

eer Gynt

/tváří mu přelétne rozjasnění; vykřikne/

Matko má, manželko, ženo nevinná!
Schovej mě, ukryj mě k sobě do klína!

/Pevně se k ní přivine a skryje obličej v jejím
klíně/

/Dlouhé mlčení. Slunce vychází/

olveig

/tiše zpívá/

Spi jen, nejdražší hochu můj!
Já kolébám tě a bdím.
Chlapci byl mámin klín tak milý,
že oba hráli si, co spolu byli.
Chlapec se tulil k mámině hrudi
po celý život. Požehnán buď mi!
A hoch byl mému srdci drahý
předlouhý čas. Teď unaven spal by.
Spi jen, nejdražší hochu můj!
Já kolébám tě a bdím.

las Knoflíkáře

/za srubem/

Na posledním rozcestí, Peere, teprv t a m
uvidíme, jestli... Víc teď neříkám.

Olveig

/zpívá hlasitěji v jitrním rozbřesku/

Já kolébám tě a bdím.

Spi jen a sni, hochu můj!

O p o n a

Henrik Ibsen

PEER GYNT

Dramatická báseň o pěti dějstvích.

Ze stejnojmenného norského originálu přeložil Břetislav Menecek. Obálku navrhl Josef Vrstala. Rozmnožila DILIA v Praze. Odpovědná redaktorka Valeria Sochorovská.

39-8.578-78

13/5

První náklad 100. 3. dotisk 100 /celkem 350/. Stran 118.

Cena rozmnožení Kčs 10,-

Knihovna Jiřího Mahena
Brno, Koblížná 4